

೩

ಗಾಂಧಿಯರುಗ

ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ.

ಕಾಯದೆಭಂಗದ ಕಾಳಗ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಒಮ್ಮೆ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆರು ವರ್ಷ ಹೀಗೆ
 ಕಾರಾವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸುತ್ತಿಕ್ಷಿತಿ
 ರಲ್ಲಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರು ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸ್ವಿಯ
 ಜುಲೈ ೩೧ ನೇ ದಿನಾಂಕದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ನಂತರ ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದನಂತರ
 ಗಾಂಧೀಜಿ ಮುಂದೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧುರೀಣತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿ ರಭಸದ ಅಸಹಕಾರ
 ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಪುಣ್ಯಸ್ಥ ರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಂದು
 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಯ ತಿಲಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕೋಟಿ
 ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಹಾಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು.
 ಖಾದಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿ, ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ತಕಲಿ, ಕೈರಾಟಿಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಸೆರೆ ಶಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ
 ಪಿಕೆಟಿಂಗ್, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು, ಪರದೇಶಿ
 ಬಟ್ಟೆಗಳ ಹೋಳಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ, ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯ
 ಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೋರ್ಟು ಕಚೇರಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ವಕೀಲರು ವಕೀಲಿ ಬಿಡುವುದು,
 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸರಕಾರಿ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆಯುವುದು, ಸರಕಾರಿ

ಪದವಿ ತ್ಯಜಿಸುವುದು, ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರನಿರಾಕರಣೆ ಸಹ ಮಾಡುವುದು, ಮುಂತಾದ ಆಕರ್ಷಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿತು. ಶ್ರೀಗಳಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬುರಾವ ಶಾಕೂರ, ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಗೋಪಾಳರಾವ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಶಿವರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ, ಭಾಸ್ಕರ ವಿಷ್ಣು (ದಾದಾ) ಕಾಳೆ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು ಮೊದಲಾದವರು ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು.

ಮುಖಂಡರ ಭೆಟ್ಟಿ, ಬಾಮಣಗಾವಕರರ ಭಾಷಣ

ಈ ಆಂದೋಲನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ, ಲಾಲಲಜಪತನಾಯ, ಶಾಕತ ಅಲಿ, ಮಹಮದ ಅಲಿ, ಡಾ|| ಕಿಚಲು, ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಟಾಗೋರ. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ಡಾ|| ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ ಮುಂತಾದ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ನ. ಚಿ ಕೇಳಕರ, ದಾ. ವಿ. ಗೋಖಲೆ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಬಾಮಣಗಾವಕರ, ವೀರ ವಾಮನರಾವ ಜೋಶಿ, ಶಂಕರರಾವ ದೇವ, ಅಪ್ಪಮತ್ತೆ, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಂದಾಳುಗಳೂ. ಡಾ|| ಹರ್ಡೀಕರ, ಕಾರ್ನಾಡ ಸದಾಶಿವರಾವ, ದಿವಾಕರ, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಮುದವೀಡು, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ದೇವಣ್ಣ ಕೊಪ್ಪೀಕರ, ಮೊದಲಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರೀಣರೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಕಾಕಾ ಕಾಲೇಲಕರ, ಶಂಕರ ಲಾಲ ಬಾಂಕರ ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಆದವು. ವಿದರ್ಭದ ಖ್ಯಾತ ಮುಖಂಡರಾದ ಅಕೋಲೆಯ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಬಾಮಣಗಾವಕರರು. ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇವರು ಲಿಂಗಾಯತರಾದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಾಯತ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದೇ ಅವರ ಆಗಮನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಭಾಷಣ ಆಗಬಾರದೆಂದು ಕಲೆಕ್ಟರರು ಬೆಳಗಾವಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ೫ ಮೈಲು ವ್ಯಾಸದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೪೪ ಕಲಮಿನನ್ವಯ ಸಭಾಬಂದಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರೂ ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಾಲಕರಾದ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ ಮುಂತಾದವರು ಆ ಸಭೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ೭ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದೇಸೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿ ಬಾಮಣಗಾವಕರರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಜಾಹೀರ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು

ಟಿಳಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸುವಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಮೈಮೇಲಿನ ಆಭರಣಗಳನ್ನು, ಟೊಪ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಟಿಳಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿ ಯನ್ನು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿತು.

ಖಾದಿ ಕಾರ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ

ಹುದಲಿ ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರಗಳಲ್ಲಿ ಖಾದಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಹುದಲಿ, ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರ, ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ನಂದಗಡಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಡವಿ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಗಂಗಪ್ಪಾ ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯವರು ಹುದಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ; ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಗೋವಿಂದರಾಯರು, ಅಣ್ಣ ಗುರೂಜಿಯವರು ಪಾಚ್ಯಾ ಪೂರದಲ್ಲಿಯೂ; ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ; ರಾಮಭಾವು ಗಾವಡೆ, ದಾದಾ ನರವಣೆ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಕೇಶವ ಪಟವರ್ಧನ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ರಾಣಿಕರರು ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾ. ವಿ. (ದಾದಾ) ಕಾಳೆ, ಜಾಯದೇ ಅವರು ನಂದಗಡದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಟಿಳಕವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮರಾವ ಪೋತದಾರರ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮ ಇತ್ತು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು, ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣರು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಗಜಾನನರಾವ ಫೈಸಾಸ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮಾ ಬೆಟಗೇರಿ, ಹರಿ ವಾಮನ ಗಿಂಡೆ, ಲೇಲೆ, ಭಾಟೆ ಮುಂತಾದವರು ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರರು ಅಲ್ಲಿ ಬಡಿಗೆತನ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಟಿಳಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಶ್ರೀ ಪಟವರ್ಧನ ಮಾರ್ಕರರು ಸಾಂಗಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಮನೆ ಮಾರಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆ ನಡೆಸಲು ನಿಪ್ಪಾಣಿಗೆ ಬಂದರು.

ಹುದಲಿಯಲ್ಲಿ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕುಮಾರಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಪುಂಡಲಿಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ವತವಿ ಮಾರ್ಕರ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮರ್ಡಿ, ವಾಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಾದ ಹುದಲಿ, ಸುಲಘಾಳೆ, ಅಕ್ಕತುಂಗೇಹಾಳ, ಉರ ಬಿನಹಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗೆ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪಾ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ತಿರುಗಾಡಿ, ಕೈನೂಲು ಖರೀದಿ ಮಾಡಿ ಹುದಲಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ

ಸಿರಿ ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಪಿಕೆಟಿಂಗ

ಬೆಳ್ಳಾವಿ, ಪಾಜ್ವಾಪೂರ, ನಂದಗಡ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಕಿತ್ತೂರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ಸಿಂದಿ, ಶರೆ ಅಂಗಡಿಯ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಶರೆ, ಸಿಂದಿ ಅಂಗಡಿ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ಬಲವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು, ಶ್ರೀ. ಭಸ್ಮ ವೇಲರಂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೂಳಾಗಿದ್ದರು. ಕೊಡಲೇ ಪಿಕೆಟಿಂಗ ನಿಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸರಕಾರಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಕಲೆಕ್ಟರರು ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಸಿಂದಿ ಪ್ರತಿಬಂಧದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಕೂಡಿದಾಗ ಶ್ರೀ ಕತ್ತಿ ಎಂಬವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಭಸ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ ವಕೀಲರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದವು. ಸಭೆ ಮುರಿಯಿತು. ಈ ದಂಗೆಯೆಂಬಗೆ ಬಾಳಪ್ಪ ಕುರಬೇಟೆ, ಕೇಶವರಾವ ಜೋಶಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಮಹಾಜನ, ಉಮರ ಕಟ್ಟಿ, ಸಮಶೇರ ಸಾಹೇಬ, ಮೊದಲಾದವರು ೧೪ ಜನರಿಗೆ ೨ ರಿಂದ ೬ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ನವಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ

ದಕ್ಷಿಣವೆಂಕ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಕೇಶವರಾವ ಅಜರೇಕರ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರು ಒಂದು ವರ್ಷ ವಕೀಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಆದ್ಮೋಲನದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಟರಾವ ಜಾಲಿಹಾಳ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪೋಲೀಸ್ ಜಮಾ ದಾರಿಕೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೋ ಯಲ್ಲೊ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೋಳ್ಳಿ) ಮುರಗೋಡ ಅವರು ತೂರಿ ಕೆಲ ಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸೇವಾದಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದರು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಪಾರಿಶ್ವಾಡ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಕನ ನೌಕರಿಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಟ್ಟು ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಖಿಲಾಫತ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯದ ಕಾರ್ಯವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮಾಲವಿ ಕುತುಬುದ್ದೀನ, ಪೌಲಾನಾ ಮಹಮ್ಮದ ಹುಸೇನ, ಅಕ್ಕೀಮಾಟಿ ಮಾಸ್ತರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಬಾಬುಲಾಲ ಮೊದಲಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಪಾಜ್ವಾಪೂರದ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಖಿಲಾಫತ್ ಕಮೀ

ಟಗೆ ದಾ|| ಜೋಶಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಆಂದೋಲನದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು

ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು, ಮುಖಂಡರೂ, ಅಕ್ಕುತ್ಸಾಹದಿಂದ ದುಡಿದರು:-

ಬೆಳಗಾವಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ವೆಂಕಟರಾವ ಬೆಳವಿ, ರಾಜಾರಾಮ ಅಸ್ತಾಜಿ ಕೇಳಕರೆ, ಬಾಬುರಾವ ತಾಕೂರೆ, ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಮಲ್ಲಾರ ಪಾಡ, ಮುಡೇಕರೆ, ಶಹಾಪೂರದ ದಾಮು ಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ, ಹರಿಭಾವು ರಘುನಾಥ ಸರಾಫ, ಗೋಪಾಳ ಅಣ್ಣಾರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಹುದಲಿ).

ಹುದಲಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಭಾವುನಾಹೇಬ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕಲ್ಲೋಪಂತ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ ಕಾತಗಡೆ, ವಡವಿ ಮಾಸ್ತೂರ, ದಾವಾ ಕಾಳೆ.

ಸಾಚ್ಯಪೂರ :-

ದಾ|| ರಾಮಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ, ವಿಶ್ವಂಭರರಾವ (ರಾವಜೀಕಾಕಾ) ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಬುಡ್ಡೇಪಾಹೇಬ, ಅಸ್ತಾಜಿ ಕೃಷ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಅಣ್ಣೊ ಗುರೂಜಿ, ಯಕ್ಕುಂಡಿ ಗುರೂಜಿ, ಸದೂ ಗುರೂಜಿ,

ಸಂಕೇಶ್ವರ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮೆಂಡಗುದ್ದಿ, ಭೀಮರಾವ ಕರಜಗಿ, ದಾ|| ಹೆಬ್ಬಾಳಕರೆ.

ಹುಕ್ಕೇರಿ :-

ದಾ|| ಚನ್ನಪಪ್ಪ ಗಂಧ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ವಕೀಲ, ನಾರಾಯಣ

ರಾವ ಬೆಟಗೇರಿ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಪಾಂಡೂತಾತಾ ದೇವಪಾಂಡೆ, ರಾವಿವಜೇಕರ, ಮದ್ದ ಮಸ್ತರ
ಗೋಕಾಕ, ವಿಶ್ವಂಭರರಾವ ಮಜಲಿ.

ನಿಸ್ಪಾಣಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ರಾಮಭಾವು ಕಾಗಪಾಡೆ, ಪಂಡನದೀಕರ ವೆವ. ದಾದಾ ನರವಣಿ.
ಪಟವರ್ಧನ ಮಸ್ತರ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ಮಾಣಿಕರ.

ಶಮನೇನಾಡಿ :-

ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರ ದಾದಾ ಪಂಡಿತ, ಉಪಾಧ್ಯೆ, ತಾತಾಸಾಹೇಬ ಖೋತ.

ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಕಾಕಾ ಕೊಕಟನೂರ, ದಾ|| ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ಗುರುನಾಥ ಗೋಪಾಳ ಚೇರೆ
ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ, ಶಾಮರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ.

ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಮಹಾಜನ ಗೋಕಾಕ, ಅಣ್ಣಾ-
ಬಸಪ್ಪ ಮರಿಲಿಂಗಣ್ಣವರ ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ದಾ|| ಅನಂತರಾವ ಬೆಳವಡಿ ಯಾದ
ವಾಡ, ಶ್ರೀಶೈಲಪ್ಪ ಕಾಗತಿ ಅಂಕಲಗಿ.

ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೋ ಯಶ್ವೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೊಳ್ಳಿ)
ಮುರಗೋಡ, ಗುರುರಾವ ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಗುರುಪಾದಪ್ಪ ಯಕ್ಕೋಡಿ
ಮುನೋಳ್ಳಿ.

ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕು :-

ಶ್ರೀ ಶಂಕರರಾವ ಕಾಮತ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಮೆಟಗುಡ್ಡ, ಸಬನೀಸ ವಕೀಲರು, ವಿರು-
-ಳು-

ಹೊರಟ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಧಾರೀಣರಾದ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಧನಶೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾರಸಾ, ಜಗನ್ನಾಥ ಶಿಂದೆ ಮತ್ತು ಕುರಬಾನ ಹುಸೇನ ಇವರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಅವರು ಅತ್ತ ಧಾವಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಲಭೆಯಾಗಿ ಮೂರು ಜನ ಪೋಲಿಸರು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಧಾರೀಣರು ಬಂದು ಜನರನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಜನರ ಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಮುಖಂಡರ ಮಾತಿನಂತೆ ಜನರು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಚದರಿದರು. ಆದರೆ ಕೃತಘ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆ ನಾಲ್ವರೂ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆಗಿನ ಮುಂಬೈ ರಾಜ್ಯದ ಗೃಹ ಸಚಿವರಾದ ಹಾಟಸನ್ ಸಾಹೇಬರು ಸೊಲ್ಲಾ ಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಗಿದರು. ಸೈನಿಕರು ಊರಲ್ಲಿ ಮನಬಂದಂತೆ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆಗರೆದು ಕಂಡ ಕಂಡವರನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಬಂಧಿಸಿದ ನಾಲ್ವರೂ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ದಂಡಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಫಾತೀ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಜೀವ ಉಳಿಸಿದರ ಪ್ರತಿಫಲ ಇದಾಗಿತ್ತು !

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಠೀಸೃಹಾರ

ದಿನಾಂಕ ೧೨-೧-೫೧ ರಂದು ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ ನಾಲ್ವರು ಮುಖಂಡರನ್ನು ಫಾತೀ ಕೊಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂತು. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೆಲ್ಲ ತಕ್ಷಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹರತಾಳ ಆಚರಿಸಿದರು. ಮೃಘಾಹ್ನ ನಾಲ್ಕೂವರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಶೋಕ ಪ್ರದರ್ಶಕ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಡುವದೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಿದ ಜಿಲ್ಲಾ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಪೋಲಿಸರು ಸಾರಿದರು. ಪ್ರತಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಹೆದರದೆ ಸುಮಾರು ೮-೧೦ ಸಾವಿರ ಜನರ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಖಡೇಬಸಾರ ಪೋಲಿಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್‌ದ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಲೇ ಸುಮಾರು ೫೦ ಲಾಠೀಧಾರಿ ಬಂದೂಕಧಾರಿ ಕಿಚನೇರ ಪೋಲಿಸರು ಅವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಹಿರೇಮಠ, ಸಿಟಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಇಸಾನಿ, ಹೋವ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ ವೆಸ್ಲೆಗೇಟ ಮತ್ತು ಶಿವಶೆಟ್ಟಿ ಫೌಜದಾರ ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಚದುರಲು ೧೦ ನಿಮಿಷದ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಾಯಿತು ಆದರೆ ಜನರು ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಸೀಟಿ ಊದಿದರು. ಪೋಲಿಸರು ಲಾಠಿ ತಿರುವುತ್ತ ಜನರ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಶಿಕ್ಷಾಪಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದರು. ಈ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಜನರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದವು. ಲಾಠಿಯ ತುದಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೊಡೆದವರಿಂದ ಪ್ರತಿಹೊಡೆತಕ್ಕೂ ಗಾಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ೧೦ ೧೨ ಜನರಿಗೆ ಭಾರೀ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತ್ತು. ಮತ್ತು ೫-೬ ಜನರು ಅತ್ಯವಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಗಾಯಗೊಂಡವರಿಗೆಲ್ಲ ಡಾ || ಸವಣೂರ, ನರಗುಂದಕರ ಮತ್ತು ಭೋಜ ಇವರ ದವಾಯಾನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಗರಪಾಲಿಕೆಯ ದವಾಯಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಾ ಕಿಫಾಯ

ಒಡೆಯರು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಚಹಾ, ಕಾಫಿ, ಹಾಲು, ಸೋಡಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೇಯಗಳನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆತ ತಿಂದವರಲ್ಲಿ ತ್ರೀಮತಿ ಜೀವಣರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸನಾತಿವರಾವ ಪರಾಂಜಪೆ ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಇದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಹಾಪೂರದ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಅಪೂರ್ವ ಧೈರ್ಯ ತೋರಿದರು.

ಇದೇರೀತಿ ದಿನಾಂಕ ೧೬-೧೨-೧೯೩೦ ರಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸಮಾದೇವಿಗಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೇ ಕಿಚನೇರ ಪೊಲೀಸರು ನಿರ್ವಯತೆಯಿಂದ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ೧೫ ಜನರು ಗಾಯಾಳಾದರು ಮತ್ತು ಗುಂಡಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ಲ. ಸ. ಅಜಗಾವಕರ ಇವರಿಗೆ ಭಾರೀ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಡಾ. ಹೇರೇಕರರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ತ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಮಹಿಳಾ ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಮೇಲೆ ಸಹ ಕೈಮಾಡಲು ಪೊಲೀಸರು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ರೈತ ಪರಿಷತ್ತು ಕೂಡುವದಿತ್ತು. ರೈತರ ತೊಂದರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಅವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೇಡುವರೆಂದು ಭಯ ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಪರಿಷತ್ತು ಹೋಗಲಿ ಸಭೆಯನ್ನಾದರೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಚಾಲಕರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕೂ ಅನುಮತಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೈತರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದರು. ಪೊಲೀಸರು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಲಾಠಿಯಿಂದ ಮನಬುದಂತೆ ಹೊಡೆದರು. ಅಂಗಡಿಗಳ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಜನರಿಗೂ ಲಾಠಿಪ್ರಸಾದ ದೊರೆಯಿತು !

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಾರ್ಯ

೧೯೩೦-೩೧ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವೀರ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಮಾಮಾಯಿ ಮೋಡಕ ಮೊದಲಾದವರು ಒಳ್ಳೇ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮುಂವಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ರಾಣಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಥಕ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳದ್ದೇ ಒಂದು ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಪಥಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದಿನಾಲು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ

ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದಾಡಿಯುವ ಭಾವನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಹನಿಯವರು ತಮ್ಮ ದವಾಯಾನೆ ಮುಚ್ಚಿ, ತನುಮನಧನದಿಂದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳರು, ತಮ್ಮ ಪತಿ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರೂ, ಮನೆಮಾರಿನ ಮೋಹ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಚೂಂಕಕಟ್ಟಿ ದುಡಿದರು. ಇವರಿವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಉಪ್ಪು ಮಾರಿದರಲ್ಲದೆ ಖಾದೀ ಮತ್ತು ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಪ್ರಸಾರಕ ಮಂಡಳಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಮನೆಮನೆಗೆ ಚರಭಾಗಳನ್ನು ಹಂಚಿ ನೂಲುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಖಾದೀ ಕಾರ್ಯದ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಿದರು. ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆಗ ಬಾರ ಅಸೋಶಿಯೇಶನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಚರಖಾ ತಿರುಗುಮತಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮತಿ ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ತುಳಸಾಬಾಯಿ ಅನೇಖಂಡಿ, ಕಾಶೀತಾಯಿ ಗರ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಸೇವಿಕೆಯರು ಮೇಲಿನ ಮಹಿಳಾ ಧುರೀಣೆಯರಿಗೆ ಸಕ್ರಿಯ ನೆರವಾಗಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರ-ಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದರು ಅವರ ಕಾರ್ಯಪು ಪುರುಷರಿಗೂ ಪ್ರೇರಣಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಡೈಯೆ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ೧೪೪ ನೇ ಕಲಮನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ದಾಗ ಮೋಲೀಸರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡಿ ಅವಮಾನಕರ ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಿದರೂ ಅವರು ಕದೇತನಕ ಹೋರಾಡಿ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಧ್ವಜದ ಕೋಲು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಗಂಗೂತಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ತುಳಸಾ ಬಾಯಿ ಅನೇಖಂಡಿ, ಕಾಶೀತಾಯಿ ಗರ್ದೆ, ಶ್ರೀಮತಿ ಗಾವಡೆ (ಹುರಕುಂಬಿ) ಮೊದಲಾದ ೧೭ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ೪ ತಿಂಗಳ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾನಬೇನ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಣಯ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪಾನಬೇನ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರು ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ ಹಾಗೂ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೀಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಗನೂರಿನ ಶ್ರೀಮತಿ ನಾಗವ್ವ ಹಾಗೂ ಅಥಣಿಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಅಂಬಕ್ಕಾ ಬಳೆಗಾರ ಇವರ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀಮತಿ ಕೃಷ್ಣಾಬಾಯಿ ಪೂಜೇಕರ

ಅವರು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಉರುಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಿದರು.

ಖಾಸೇಸುಮಾರಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವು ಕೈಕೊಂಡ ದಶವಾರ್ಷಿಕ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕಾರಿ ಸುವ ಆಂದೋಲನವು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುರುವಾಯಿತು. ಆಗ ಮುಖಂಡ ರಾಗಲೀ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೇ ಸಲದ ಲ ತಿಂಗಳ ಕಾರಾವಾಸವನ್ನು ಸುಭವಿ ಜನಿಮ ೧೦ ರಂದು ಬಿಡುಗಡೆ ಆದ ತ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ರಭಸದಿಂದ ನಡೆಸಿದರು. ದಿನಾಲೂ ಸಂಜೆಗೆ ಗ್ಯಾಸಬತ್ತಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಂದಿಗೆ ಓಣಿ ಓಣಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೀದಿಯ ಜೊತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸದಿ ರಲು ಜನರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಚಾರದ ಪರಿಣಾಮ ವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಲೀಸರು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ೭ ಜನ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಜನಗಣತಿಯ ಮುಖ್ಯದಿನದಂದು ರಾತ್ರಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಜನರೆಲ್ಲ ಮನೆಗೆ ಕೀಲಿಹಾಕಿ ಸಭೆಗೆ ಬಂದು ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿದರು.

ಆಮನ್ ಸಭೆಗಳು

ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಶಾಂತತಾ ಕಮೀಟಿ' ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ಕಮೀಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ 'ಆಮನ್ ಸಭೆ' ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ತ್ರೀ ಮಲ್ಲನಾಯಕ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ತ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಅಂಗಡಿ, ಭೀಮಪ್ಪಾ ಧಾರವಾಡ, ಜೊಗಲೇ ವಕೀಲ, ದಳವಿ ವಕೀಲ, ಮೋರೋಪಂತ ಮರಾಠೆ ವಕೀಲ, ನಗರಕರ ವಕೀಲ, ಕೌಜಲಗಿ ವಕೀಲ ಸೊಂದತ್ತಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿಯ ಸಿದ್ಧನಾಯಕ ನಾಯಕ ವಕೀಲ, ಸಂಕೇಶ್ವರದ ಅಳತೆಕರ ರಾಸ್ತಾ ಮೊದಲಾದ ರಾಜನಿಷ್ಠರು ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ತೆಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಜನರನ್ನು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಪ್ರಲಾಪಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ "ಪರೀಕ್ಷಕ" ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಚಳುವಳಿ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಹೊರಟ ಕನ್ನಡ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ 'ಪ್ರಜಾಧ್ವನಿ' ಇವು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಬಾಲ ಬಡಿಯುತ್ತ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ಶಂಖಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಚಳುವಳಿಯ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವಷ್ಟೇ.

ಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಮಾರೀಹಾಳ ಹಾಗೂ ವಿರುಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಮುತ್ತೂರ ಕಿತ್ತೂರ.

ಖಾನಾಪೂರ ತಾಲೂಕು :—

ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ ನಂದಗಡ, ಅಪ್ಪಾ ಪಿತ್ತೆ ಖಾನಾಪೂರ,
ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಪಾರಿಶವಾಡ.

೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಂಡವರು

ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನವರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು.

ಹೆಸರು

ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿ

೧. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಬೆಳಗಾವಿ	೬ ತಿಂಗಳು
೨. ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ	೧ ವರ್ಷ
೩. ಡಾ ರಾಮಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ ಪಾಚ್ಛಾಪೂರ	"
೪. ವಿಶ್ವಂಭರ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇಶಪಾಂಡೆ	"
೫. ಹಣಮಂತ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ ನಂದಗಡ	"
೬. ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ	"
೭. ಧೊಂಡೋ ರಾಜಾರಾಮ (ಬಾಬುರಾವ) ತಾಕೂರ ಬೆಳಗಾವಿ	೩ ತಿಂಗಳು
೮. ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ	

ಹಿಂದಲಾಗಿ ಜೇಲು ಆಗ ಇಲ್ಲವಾಗಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಆರು ಜನರನ್ನು ಪುಣೆಯ
ಯರವಡಾ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕೊನೆಯ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಪೊಲೀಸ ಹೆಡ್
ಕ್ವಾರ್ಟರದ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೋಕಾವಿಯ ೧೪ ಜನರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ
ಸಬ್-ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಆದೋಲನವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಸಾಗಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯಿತ್ತು. ಹಿಂಸಾಚಾರ ಆದರೆ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದ ದೊರೆಯುವದು, ಚಳುವಳಿ ಕುಗ್ಗುವದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅಹಿಂಸೆಯು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಧೋರಣೆಯ ಮಾತಾಗಿರದೇ ಒಂದು ವೃತ್ತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅದುದರಿಂದ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಗೋರಖಪೂರ ಹತ್ತರ ಚೌರಿಚೌರಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಿ. ೫-೨-೧೯೨೨ ರಂದು ಗಲಭೆಯಾಗಿ ಹಿಂಸಾಚಾರ ಸಂಭವಿಸಿದೊಡನೆ ದಿ. ೧೨-೨-೧೯೨೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಚಳುವಳಿ ಹಿಂತೆಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಗರಿಗೆ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ತಿಳಿಸಿದರು, ಸರ್ಕಾರದವರು ಅವರನ್ನು ದಿ. ೧೩-೩-೧೯೨೨ ರಂದು ಬಂಧಿಸಿದರು ಮತ್ತು ರಾಜದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ ೬ ಮರುಷ ಶಿಕ್ಷೆ ವಧಿಸಿ ಯರವಣಾ ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ೧೯೨೪ ರಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಪುಟ್ಟದ ವಿಕಾರವು (ಅಪೆಂಡಿಸೈಟಿಸ್) ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ದಿ. ೫ ಫೆಬ್ರುವರಿ ೧೯೨೪ ರಂದು ಜೀವಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಲಾಯಿತು.

ನಾಗಪೂರ ಝಂಡಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

೧೯೨೩ ರಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧ್ವಜ ಹಚ್ಚಲು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಲಾಯಿತು ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಅಲ್ಲಿ ಝಂಡಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಿತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾ. ಹರ್ಡಿಕರರು ಆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ದಾಮೂಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ ಶಹಾಪೂರ. ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ಛಾಪೂರದ ಕಲ್ಲೋ ಬಾಳಾಜೀ ದೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಫಕರುದ್ದೀನ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ ಆಫಘನಿಯ ಗುರುನಾಥ ಜೇರೆ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಅಣ್ಣಾಜಿ ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮತ್ತು ಮಧ್ವ ಮಾಸ್ತರ ಗೋಕಾಕ ಮೊದಲಾದವರು ನಾಗಪೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದರು. ೪ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವು ಧ್ವಜ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿತು.

೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತು ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ವಿಜಾಪೂರದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಸಿದಮಲ್ಲಪ್ಪ ಸುಪಲಿಯವರು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದರು. ಮಾಲಾನಾ ಶಾಕತ ಅಲ್ಲಿ. ಮಹದ ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರೂ, ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧುರೀಣರೂ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು.

ರಾಜನಿಷ್ಠ ಶತ್ರುಗಳು

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಚಳುವಳಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಂಘಟನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರು ಸೇರಬಾರದು ಎಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಚಾರವಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಬಹಾದ್ದೂರ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ, ಮಲ್ಲನಾಯಕ ಚೈಲಹೊಂಗಲ, ದಿವಾಣಬಹಾದ್ದೂರ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೆಬ್ ಲಠಿ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಫಡಪ್ಪ ಜೌಗುಲೆ, ಭುಜಂಗರಾವ ದಳವಿ ಮುಂತಾದವರು ತಾವು ಲಿಂಗಾಯತ, ಜೈನ, ಮರಾಠಾ ಸಮಾಜದ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಜನರು ಯಾರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಬಾರದೆಂದು ಉಪನೇಶಿಸುತ್ತ, ಸರ್ಕಾರೀ ಕೃಪೆಯ ಬಿರುದು ನಾಮಿನೇಶನ್ ಪಡೆಯುತ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಬಾಲಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರೋಪಂತ ಮರಾಠೆ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಹಾಶಯರು 'ಜೈತನ್ಯ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಹೊರಡಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದ್ವೇಷದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ನಿಷ್ಠರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಿಯೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆ ಪಾಟೀಲರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ೧೯೩೦ ರ ನಂತರ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾಯಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಆಮಂತ್ರಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ೧೯೨೪ ರ ಡಿಸೆಂಬರ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ೩೭ ನೇ ಅಧಿವೇಶನವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಯವರು ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದುಸಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದಷ್ಟು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಈ ಅಧಿವೇಶನವು. ಟಿಳಕವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ರೇಲ್ವೆಯ ಪತ್ತಿಮ ಬದಿಗೆ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕಾಗಿ ಭವ್ಯ ಮಂಟಪ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿವೇಶನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇವಾದಲದ ತರಬೇತಿ-ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಡೆದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು ೧೭೦೦ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ಅಧಿವೇಶನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಡಾ|| ಹರ್ಡೀಕರರು ಅವರ ಪ್ರಮುಖರು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕರಿಗೆ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಒಂದೇ ತರಹದ ಊಟಕೊಡುವದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಈ ಅಧಿವೇಶನದಿಂದಲೇ ಮೊದಲಾಯಿತು.

೧೯೨೭ ರಿಂದ ೧೯೨೮ ರ ವರೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತಣ್ಣಗೆ

ಗಾಗಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ಥಾನಶಾಂತಿ ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು. ೧೯೨೪ ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡುಗುಂಪುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶಪಾದಿಗಳ ಗುಂಪು ಇನ್ನೊಂದು ಕೌನ್ಸಿಲ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಪಾದಿಗಳ ಗುಂಪು (ಅವುಗಳಿಗೆ ಫೇರ ನಾಫೇರ ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.) ಮೊದಲನೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಪಂ. ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರೂ, ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ, ವಿಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಲಾಲಾ ಲಜಪತ ರಾಯ, ಸ. ಚಿಂ. ಕೇಳಕರ, ಡಾ|| ಅನಸಾರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು. ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಮೊದಲಾದವರು ಜಮನಾಲಾಲ ಬಜಾಜ, ಕೋಂಡಾ ವೆಂಕಟಪ್ಪಯ್ಯ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಧೀರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನಾಫೇರ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅದ ರಿಂದ ದಾಸ—ನೆಹರೂರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವು ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವೆಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಎರಡೂ ಬಣಗಳು ಒಂದಾದವು.

ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರು “ ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ” ನೇಮಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಭಾರತೀಯನಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಮಿಷನ್ ನಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಬೇಡಿಕೆ ಈಡೇರಲಾರದೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಅದರಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುವ ಚಳುವಳಿಯು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ನಡೆಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಮಿಷನ್ನಿನ ನಿಷೇಧಾರ್ಥ ಸಭೆಗಳೂ ಜರುಗಿದವು.

ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ನಿರ್ದರ್ಶಕರು ಸ್ವೇತನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಿ “ಸಾಯಮನ್ ಹಿಂದಿರುಗು” ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತ ನಿರ್ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. ಆ ನಿರ್ದರ್ಶಕರ ಮೇಲೆ ಪೊಲೀಸರು ಮಾಡಿದ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರದ ಪೆಟ್ಟು ಲಜಪತರಾಯರ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರು ಕೊನೆಗೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. ಭಗತಸಿಂಗಾದಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಪೊಲೀಸರ ಅಧಿಕಾರಿ ಸ್ವಾಂಡೋರ್ಸನನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಅದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಸೆಂ ಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡರು ಬರೀ ಭಾಷಣ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನ

ಹಾಗುವದಿಲ್ಲೆಯಾದರೂ ಅರಿವು ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಭಗತಸಿಂಗ ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತರು ಮಾಧ್ಯವರ್ತಿ ಆಸೆಂಬಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬು ಎಸೆದರು. ಹೀಗೆ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಪ್ರಕ್ಷೋಭಕ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಬಾರಡೋಲಿಯಾ ಕರನಿವಾಕರಣೆ ಜಳುವಳಿಯು ಯಶಸ್ವಿ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ೧೯೨೮ ರ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಕೌನ್ಸಿಲ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ವೈರ್ಧ ಕಾಲಹರಣ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಕ್ಷಯ ಮಾತ್ರ ಆಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಉದ್ವಿಷ್ಟ ಕೈಗೂಡುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದರ ಮನವರಿಕೆ ಆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಮಧ್ಯಂತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು

೧೯೨೩-೨೮ ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀದೇಶದಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಸಹ ಮಂದವಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘವು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಾಮಸುಧಾರಣೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಸಹಕಾರಭಾವನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಕುದುರಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮಿಶನ್ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಸಾಯಮನ್ ಮಾಸ್ತರರು ಈ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ನರಹರ ತ್ರ್ಯಂಬಕ ಜೋಶಿ, ವಿ. ಗಂ. ದೇಶ ವಾಂಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಸ್ವದೇಶಿ ವ್ಯತದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಶೇವಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪಾದಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಸರದಾರ ದಲ್ಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಸಂಘದಿಂದ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಭೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ನರ ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ನಿಷೇಧ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಘವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಿತು. ೧೯೩೦ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿವ್ಯಾಧಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಈ ವಿವ್ಯಾಧಿ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ ಶಾಕೂರ ಮೊದಲಾದವರು “ ಭಾರತ ವೈಭವ ಸಮಾಜ ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಈ ಸಮಾಜದಿಂದ ‘ ತರುಣ ಭಾರತ ’ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೊರಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಗಳು ಮುಚ್ಚಿದವಾದರೂ ನಿವ್ವಾನಿಯ

ತಿಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಯು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿತ್ತು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರೂ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪಟವರ್ಧನ ಉಮರಾಣಿಕರರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಯಮನ್ ನಿಯುಕ್ತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರಕಾರ ಬರುವವರೆಗೂ ಈ ಶಾಲೆ ನಡೆದಿತ್ತು.

ಹುದಲಿಯ ಕುಮರಿಯ ಆಶ್ರಮವು ತನ್ನ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಿತ್ತು. ಖಾದಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಗ್ರೇಸರ ವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ೧೯೩೦ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆ

೧೯೨೮ ರ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮರುವರ್ಷದ ಅಂದರೆ ೧೯೨೯ ನೇ ಇಸವಿಯ ಲಾಹೋರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದವುಗಳು. ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪಕ್ಷೀಯ ಪರಿಷತ್ತು ಸೇರಿ ಪಂ ಮೂತೀಲಾಲರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಮೀಟಿ ನೇಮಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ರೂಪರೇಖೆಯ ವರದಿ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಲು ಅದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಕಮೀಟಿಯು ತಯಾರಿಸಿದ ರಿಪೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾವಾರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಬೆಳಗಾವಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೇ ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ. ನ. ಚಿಂ. (ತಾತ್ಕಾಸಾಹೇಬ) ಕೇಳಕರರು ಒಬ್ಬ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖಂಡರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಶತಸಿದ್ಧವಿದೆ.

ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ನೆಹರೂ ರಿಪೋರ್ಟು ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಧೈಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ನೆಹರೂ ರಿಪೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿಯು ಉಪನಿವೇಶಾತ್ಮಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಾಲದೆಂದೂ ಅವರು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಒಂದು ವರ್ಷ ತಡೆಯಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಸಾಹತು (ಉಪನಿವೇಶಾತ್ಮಕ) ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ತಾವೇ ಮಂಡಿಸುವದಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿಯಿತು ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಉಪನಿವೇಶನಾತ್ಮಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ೧೯೨೯ ರ ಡಿಸೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಲಾಹೋರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಯನ್ನು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ದೇಶದ ನಾಡೀ ಪರೀಕ್ಷೆ

ಲಾಹೋರ ಅಧಿವೇಶನ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಲಾಯಿತು, ೧೯೩೦ ರ ಜನವರಿ ೨೬ ನೇ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದಿನವೆಂದು, ಅಚರಿಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ದಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನು ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಚಿರಸ್ಮಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆದೇಶ ವಿತ್ತರು. ಸರಕಾರವು ಆ ಸಭೆ ನಡೆಯಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಭಾರೀ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿತು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಕ್ಷಣ ಬಂಧಿಸುವರೆಂದು ಪದಂತಿ ಹರಡಿತು. ಗುಜರಾಥದ ಬಾಡೋಲಿ ಬೋರದಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಜರಗುವಸ್ಥಳದ ಹತ್ತರ ತೋಫು ಮತೀನಗನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಗಂಭೀರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ೨೬ ನೇ ಜನವರಿ ಬೆಳಗಾಯಿತು ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಅಪೂರ್ವ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮಾಡಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ವಾಪೂರ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಹುದಲಿ, ನಿವ್ವಾಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದಿನ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಗಳಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು ಆ ದಿನದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ವಿದೆಯೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ಅವರ ನಾಡೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಕೂಡಲೇ ಅವರು ಸ್ವತಃ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿ ೧೯೩೦ ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ದಾಂಡಿ ಯಾತ್ರೆ

ದಿನಾಂಕ ೬ ಎಪ್ರಿಲ ೧೯೩೦ ರಂದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಉಪ್ಪಿನ

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಾಂಡೀ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ೮೦ ಜನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಈ ಕಾಲ್ನಾಡಿಗೆಯ ಯಾತ್ರೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು ೧೩ ನೇ ಎಪ್ರಿಲ ರಂದು ಗುಜರಾತದ ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯ ದಾಂಡೀ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ನೀರನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಬಡವರಿಂದ ಬಲ್ಲಿದರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿತ್ಯ ಬೇಕಾಗುವ ಉಪ್ಪಿನಮೇಲೆ ಸರಕಾರವು ಕರಕೂಡಿಸಿದ್ದು ಅನ್ಯಾಯದ್ದಿದೆ. ದೇವರು ಅಪಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಒಣಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಪುಕ್ಕಟೆ ತಯಾರಾಗುವ ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಕರ ಹೇರಿದ್ದು ಅತೀವ ಅನ್ಯಾಯದ್ದು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಎಲ್ಲರೂ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯ್ದೆ ಮುರಿದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟರು. ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಉಪ್ಪು ಮಾಡಲು ಸರಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಕರ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದು ಕರ ಕೊಡದೆ ಅದನ್ನು ಹತ್ತರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು, ಮಾರುವದು, ಕೊಳ್ಳುವದು ಅಪರಾಧವೆಂದು ಕಾಯ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮುರಿಯ ಬೇಕೆಂದೂ ತಾವು ದಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡುವವರೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡ ಬಾರದೆಂದೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಾರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುಂಗಾಲ ಪುಟಕೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ೬ ಎಪ್ರಿಲ ರಂದೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದೆ ಬಾಹಿರ ವಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಮಾರಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು. ತ್ರೀಗಳಾದ ನಾರಾಯಣ ರಾವ ಜೋಶಿ, ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಅನಂತರಾವ ದಾಬಡೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಕೊಂಡರು. ಈ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ರಿಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯ ಸಂಚರಿಸಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದಿನಾಲೂ ಕಾಲ್ನಾಡಿಗೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಚಂಡ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತ. ೧೩ ನೇ ಎಪ್ರಿಲದಂದು ದಾಂಡಿಗೆ ತಲುಪಿದರು. ಅಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವದೇ ತಡ ದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನರು ಅವರ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆ ಹತ್ತರ ಇಲ್ಲದವರು ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾದವಾಡ ಹಾಗೂ ಮುರಗೋಡ ಹಳ್ಳದ, ಕುಂದರನಾಡದಲ್ಲಿಯ ಒಂದೆರಡು ಭಾವಿಗಳು ಹಾಗೂ ನೇಗಿನ ಹಾಳಿನ ಒಂದು ಭಾವಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರಲಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ೧೪ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಒಂದು ಪಥಕವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿ ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ೨೪ ಜನರ ಇನ್ನೊಂದು ಪಥಕವು ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಈ ಪಥಕವನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಅಗಿಶಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಜನಸಮೇಶನ ನೆರೆದಿತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಗೈಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುವ ವೀರರಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಂಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಆ ದೃಶ್ಯವು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ೮-೧೦ ಮೈಲು ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಅಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಅವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತಕ್ಕೊಂಡು ಪಥಕವು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತು. ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ ಮಾಸ್ತರರು ಈ ಪಥಕದ ಮುಂಚೂಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾದವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಂದ ತುಂಬುತ್ತ ಈ ಪಥಕವು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಕೋಲೆಗೆ ತಲುಪಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿತು.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವು ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಗರದ ಉತ್ಸಾಹವು ಉಕ್ಕೇರಿ ಕಟ್ಟು ಒಡೆದು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ರೇಡಿಯೋ ಟಾಕೀಜ್ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಿನೇಮಾದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ ತೆರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ವೈದ್ಯ ಅವರು ಅದನ್ನು ಶಿಬಿರಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಆ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ನಾಮುಂದೆ ನೀ ಮುಂದೆ ಎಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಹೆಸರು ನೋಂದಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೩ನೇ ದಿನಾಂಕದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಪುಂಡಲೀಕಜಿ ಕಾತ್‌ಗಡೆ ಮತ್ತು ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರರು ತಾಲೂಕಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜನಸಾಗ್ರತಿ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ದಿ. ೧೩ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೯೩೦ ರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ದಿನವೇ ಚಂದಗಡದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣವಾಡಿ ಉಪ್ಪು ಮಾರಿವ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿಕರ ಹಾಗೂ ದಾಮಾ ಬಾಂದೇಕರರನ್ನು, ಅದನ್ನು ಕೊಂಡವರನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಬಲ್ಲಾಳ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಾ ಸುತಾರ ಅವರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಹಿಂಡಲಗಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಚಾರ ಪಠ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃರ ಸೇವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಪಠ್ಯಗಳು ಕಾಲ್ಪಡಿಯಿಂದ ಸಾಗಿದವು. ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಒಂದು ಪ್ರಚಾರಪಠ್ಯದ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದರು. ನಿಸ್ಪಾಣಿಯ ಶ್ರೀ ಗೊವಿಂದರಾವ ಕುರಬೇಟೆ ಅವರು ಹೋಷ್ಟ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿಯ ನವಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಇತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರ ಸೇರಿದರು. ಪ್ರಚಾರ ಪಠ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಯೋಜನೆ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇತ್ತು :—

ಪ್ರಚಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರ

ನಾಯಕರು

೧. ಬೆಳಗಾವಿ-ವಿಷ್ಣುವ ಮಾರ್ಗ :— ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ

೨. ಬೆಳಗಾವಿ-ನೇಸರಗಿ-ಯರಗಟ್ಟಿ ;— ರಾಮಚಂದ್ರ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ

೩. ಬೆಳಗಾವಿ—ಬೈಲಹೊಂಗಲ-ಸೌದತ್ತಿ :— ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ

೪. ಬೆಳಗಾವಿ—ಜಂದಗಡ:- ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ವೈದ್ಯ

೫. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣ:- ಶ್ರೀಗಳಾದ ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರ

ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ ಡಾ|| ಕೋಪಾಡಕರ

ಮೊದಲನೆ ಪಠ್ಯದ ನಾಯಕರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕಹಕಾರಿ ಶ್ರೀ ಬಾಪೂ ಗೋಖಲೆ ಅವರನ್ನು ಯಮಕನಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೇ ಮೂರನೆ ಪಠ್ಯದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ ರಾದರೂ ನಾಯಕರನ್ನು ಕಡೆತನಕ ಹೋಗಿ ಗೊಟ್ಟರು. ನಾಲ್ಕನೇ ಪಠ್ಯದವರೂ ಸೂರ್ಣ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಗಳಾದ ಠಾಕೂರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಕೋಪಾಡಕರರನ್ನು ೨-೧೦ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಇದುವರೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯಿಂದ ಅಲಿಪ್ತ ಉಳಿದ ಸುಮಾರು ಸಮಾಜದ ತರುಣರು ಡಾ|| ಕೋಪಾಡಕರರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ಎದೆಗೆ ಪಿಕ್ಕುಲಾ

ಮುರಗೋಡದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ದುಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ಪ್ರಚಾರ ಪಥಕ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಭೆಕೂಡಿಸಿತ್ತು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಸಭೆಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರೂ ಈ ಪಥಕದೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿ ೮ ಗಂಟೆಗೆ ಮುರಗೋಡದ ಸಭೆಕೂಡಿಸಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ನಿಮಿಷ ಅಲ್ಲಿಯ ಫೌಜದಾರ ಹಮಿದುಲ್ಲಾ ಎಂಬವನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿತ್ತು ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಡಿರೆಂದು ಬೆದರಿಸ ಹತ್ತಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಸೊಪ್ಪುಹಾಕದೆ ಭಾಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಿದಾಗ ಫೌಜದಾರನು "ಭಾಷಣ ನಿಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುವಿರಿ" ಎಂದು ಅಂದವನೇ ಗುರೂಜಿಯವರ ಎದೆಗೆ ತನ್ನ ಪಿಕ್ಕುಲಾ ಹಚ್ಚಿದ. ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಮುಂದೆ ಬಂದು "ನಾನು ಮುರಗೋಡದವನು ನಾನೇ ಈ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಎದೆಗೆ ಪಿಕ್ಕುಲಾ ಹಿಡಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಹಿಳ್ಳೇ ಅವೇಶದಿಂದ ತಮ್ಮ ಎದೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸಭೆಗೆ ಸಭೆಯೇ ಆವೇಶ ದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತು ಫೌಜದಾರನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಗ್ಯಾಸುಬಿಟ್ಟು ಅರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ಫೌಜದಾರ ಗಾಬರಿಯಾದ. ಕೂಡಲೆ ಜನತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವದು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ದೇವರೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅನಾಹುತ ತಪ್ಪಿತು. ದೀಪ ಹತ್ತಿ ಸಭೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮೂರ್ತಿ ಯಾಯಿತು. ಫೌಜದಾರ ಸಭೆಯಿಂದ ವಾಪಾಸಿ ಹೋಗಿ ಬೇಕಾದರೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತು. ಮರುದಿನ ಮತ್ತೆ ಅವೇ ಊರಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಕೂಡಿ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ಭಾಷಣಗಳಾದವು.

ಶ್ರೀ ಗುರು ಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ (ಅಥವಾ) ಯವರು ಎಳ್ಳೆಯ ಉಜ್ಜಲ ದೇಶಭಕ್ತರು. ಸೇವಾದಲದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಅವರು ಇದೇ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆ ಗೆಂದು ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಮಮನಾಪೂರ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾವ ಡಿಯ ಮುಂದೆ ಸಭೆ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಿರಿ.ಸೌತಾ ಎಂಬ ಪೋಲೀಸಪಾಟೀಲನು ಬಳ್ಳೀ ರಾಜನಿಷ್ಠನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಊರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ಆದರೆ ಅದು ತನಗೆ ಅಪಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಭೆ ನಡೆಯಗೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಗರ್ಜಿಸ ಹತ್ತಿದನು. ಶ್ರೀ. ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರರು ಗೌಡರ ಮಾತನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಸನದಿಗಳನ್ನು ಕರೆದು ಶ್ರೀ ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ಎತ್ತಿಬಿಡುವುದು ಜಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಹೆಣ್ಣಿಂದ

ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರು. ಜೇರೆ ಮಾಸ್ತರ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಡೆಸಿದರು, ಜನರು ಗೌಡರಿಗೆ ಭೀ ಭೂ ಹಾಕಿವೊಂದ ಅವರು ಶ್ರೀ ಜೇರೆಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು !

ಈ ಪಠ್ಯಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿಯವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ದಿನಾಲೂ ೩-೪ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಮಾಡುವುದು, ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಬವಣೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳುವುದು, ಅನ್ಯಾಯ ಕಾಯ್ದೆಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವುದು, ಉಪ್ಪು ಮಾರುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಈ ಪಠ್ಯಗಳು ನಡೆಸಿದ ರಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯ ಸಂಕರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಪ್ರದೇಶಾಭಿಮಾನವು ಜಾಗೃತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳು

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿ ಸುರುವಾದವು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ನೂರಾರು ಜನರು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ತರುಣರು, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಬಾಲಕಿಯರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮುಖಂಡರನ್ನು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಒದ್ಧಿಸಹತ್ತಿದಂತೆ ಜನರು ಪುಟವಿದ್ದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರಹತ್ತಿದರು. ಜನತೆಯ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲದಾಯಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಸುಲ್ಲಂತೂ ಮುಂಜಾವಿನ ಈ ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡುವದೊಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಬ್ಬವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಬೀದಿಗಳನ್ನು ತಲೆರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಗರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ೧೦-೧೨ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳ ಪಠ್ಯಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ಸಾವಿ ರಾರು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಸಾಲಾಗಿ ಶಾಂತ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಿಂದ ಭಾಷೋತ್ಕಟ ರಾಷ್ಟ್ರ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಜನರನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಎಂಥ ಭಾವನಾಶೂನ್ಯನೂ ಸಹ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೂ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮೂರ್ಛಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು, ಮಕ್ಕಳು, ಮುದುಕರು, ಜಾತಿ ಮತ ಪಂಥಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುರಿಯಿಂದ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ೧೪೪ ಕಲಮನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ ಉಗ್ರೋಪಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಬಾಲಕ ರನ್ನೂ ೩-೪ ಕಡೆಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ವಿಧವಿಧದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗೆ ಜನರು ದಿನಾಲೂ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು

ಬೆಳಗಾವಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಸಂಪಗಾವಿ, ಮುರಗೋಡ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ದಿನಾಲು ಮೂರು ಮೂರುತಾಸು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು, ಈ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿ ಗಳಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಜಾಗೃತಿ ಆಯಿತು.

ನಡಗಾವ ಜೇಲಿನಮೇಲೆ ದಾಡು

ದಿ|| ೭-೯-೧೯೩೦ ರಂದು ನಿತ್ಯದಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪಾರ್ಡ್ ಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಹೊರಟು ನಗರ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅಂದಿನ ಧ್ವಜಪಂದನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವ್ವವು. ಧ್ವಜಪಂದನೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರಭಾತಘೇರಿಗಳು ಮರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪಡಗಾವಿಯ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ತಡೆದರು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಬೆಳಗಾವಿ, ಶಹಾಪೂರ, ಅನಗೋಳಕಡೆಯಿಂದ ಜನರು ಅತ್ತ ಧಾವಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾರಭಾರಿ ಸಾಹೇಬರು ಬಂದು ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿಯಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರ ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಬ್ಬಿಕರ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಮಿರಜ ಕರ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಬೋಂಗಾಳಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು, ಕೂಡಿದ ಜನ ಜಂಗುಳಿಯು ಜೇಲಿನ ಮೇಲೆ ದಾಡಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವ ದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಗಿ ಅವರು ಘಟನಾಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾರಭಾರಿ ಯವರಗೂಡ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ ಶ್ರೀ ಕರಗುಬ್ಬಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದರು ಹಾಗೂ ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಮರಳಲು ಜನರ ಮನವೊಲಿಸಿದರು.

ಮಳೆಗಾಲ ಸುರುವಾದಂತೆ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹುಲಬನ್ನಿ (ಗುರಚರಾಯಿ ಫೀ) ನಿವಾಕರಣೆ, ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯು ವದಾ, ಶಿಂದಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಪಾಲಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಿರುಸಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸುರುವಾದವು,

ಒಂಟಿ ಕುದುರೆಗಳಮೇಲಿಂದ ಹಾಗೂ ಚಕ್ಕಡಿಯಿಂದ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಂದಿಯ ಕಪಾಲಿಗಳನ್ನು ಹರಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಪಿಕೆಟಿಂಗದೊಂದಿಗೆಯೇ ಸಾಗಿದವು. ಇದ ರಿಂದ ಶಿಂದಿ ಅಂಗಡಿಯ ಲಿಠಾವ ಬೇಡಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಗಿರಾಕಿಗಳೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸಿ೦ದತ್ತಿ ಯಕ್ಕುಂಡಿ, ಕಿತ್ತೂರ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಮುರಗೋಡ, ಯಾದವಾಡ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಂದಿ ಶೆರೆ ಅಂಗಡಿಗಳು ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರದ ಅಬಕಾರಿ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಗೋಕಾಕ,

ಪೂಜ್ಯ ಪೂರ, ಬೆಳಗಾವಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ ಪಂಚಾಯತಿಗಳು ಕುಡುಕರಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಅಂಗವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯತುಂಬ ಸರಕಾರದ ಹುಲಬನ್ನಿಕರ ಕೊಡದೇ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಆರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಚಳುವಳಿ ಯನ್ನೂರೈತರು ಕೈಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅದಾಯವು ಅರ್ಧಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಖಾನಾಪೂರ, ಚಂದಗಡ, ಗೋಕಾಕ, ಸೌಂದತ್ತಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಅಥಣಿ ಪಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಜಂದನ ಗಿಡ, ತೇಗಿನ ಗಿಡ ಹಾಗೂ ಶಿಂದಿ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಎಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ದಿನಾಂಕ ೧೧-೯-೧೯೩೦ ರಂದು ಸರಕಾರವು ಹೊರಡಿಸಿದ ಪ್ರಕಟನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು. ಆ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :—

“ಗೋಕಾಕ ಮತ್ತು ಗುಜನಾಳ ರೇಂಜ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಬನ್ನಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ದನ ಕರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹಕವಾಗಿ ಮೇಯಿಸುವ ಆಕ್ರಮ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆದಿದ್ದು ಅದರಬಗ್ಗೆ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಪರಾವೃತ್ತ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ಕಳೆದ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂಬೈ ಸರಕಾರದ ಬಹುಮೌಲ್ಯಸ್ಥೋತ್ತಾದ ಆ ಭಾಗದ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿ ಹಲವುಸಾರ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ತೇಗು, ಗಂಧದ ಮರ ಮೊದಲಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಗಿಡ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಸೂರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗಿವೆ. ಜೂನ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ದಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಗ್ರ ಮತ್ತು ಹಾನಿಕಾರಕವಾದವು. ಖಾನಾಪೂರ ರೇಂಜ್‌ದಲ್ಲಿ ೪೦೫ ತೇಗು, ೧೨ ಗಂಧ, ೨೮೯ ಇನ್ನಿತರ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆದು ವೃಕ್ಷ ಸಂಹಾರವಾಯಿತು.”

ಸರಕಾರದ ಲೆಕ್ಕ ಸರಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಲೆಕ್ಕದಂತೆ ೧೦೦೦ ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ತೇಗು, ೨೫೦ ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಗಂಧದ ಮತ್ತು ೬೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು ನಾಶವಾದವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಂಧನದ ನಂತರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಲೋಕನಾಯಕ ಮಾಧವ ಶ್ರೀಹರಿ ಅಣೆ ಅವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ಈಚಲ ಗಿಡಗಳ ಸಂಹಾರ

ಮಹಾತ್ಮರು ಎಪ್ಪೀಲ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈಚಲಗಿಡ ಕಡಿಯುವದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ನೆಯಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುದಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಶಿಬಿರದವರು ನೆರೆಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಪ್ಪೀಲ ೧೬ ನೇ ತಿಂರೀಖಿಗೆ ಈ ಈಚಲ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ನಂತರ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಕಿತ್ತೂರ, ಸಂಪಗಾವ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಹೊಸೂರ, ಸಂಗೊಳ್ಳಿ, ಚಚಡಿ, ನೇಸರಗಿ, ದೇವಬಾಪೂರ, ಹುದಲಿ, ಹಿರೇಬಾಗೆವಾಡಿ ಮುಂತಾದ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಯವಕನಮಡಿ, ಪಾಗನೂರ, ಕುರಹಟ್ಟಿ ಶಿವಸಮುದ್ರ, ಆಕ್ಕೇತಂಗೇರಹಾಳ, ಅಫಣಿ, ಕೊಟನೂರು ಇವು ಈಚಲಗಿಡ ಸಂಹಾರದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈಚಲಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯಿತು. ಹಿರೇಕುಂಬಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಸವದತ್ತಿ, ಉಗರಗೋಳ ಕಡೆಗೂ ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿದರೂ

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಹೋದ ೫೪ ಜನರೂ ಮುರಗೋಡದಿಂದ ಹೋದ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಜನರೂ ಇವರು.

ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವಾಗ ಜನರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಣಹಲಿಗೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಕಹಳೆ ಯನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಊರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮನಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ರೊಟ್ಟಿ ಪಲ್ಟೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಉಣಬಡಿಸಿ ಆರತಿ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನೇಲ್ ಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಚಪ್ಪಲದ ಪ್ರಶಾಸ !

ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನ ನಾಗನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಜನರು ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಿಗಿಡ ಕಡಿದವರಿಂದ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಪ್ರಾಂತಸಾಹೇಬ ವೇಲ್ಸನು ಪೋಲೀಸಪಡೆ ಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಊರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಊರಲ್ಲಿ ರೃಡತಿ, ಜಪ್ತಿ, ಬಂಧನದ ಸತ್ತ ನಡೆದಾಗ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನೆಳೆದು ಪೇಲ್ಸ ಸಾಹೇಬನು ಬೂಟಾಗಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿದನು. ಈ ಕುಕ್ಕುತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಕಿಡಕಡಿ ಯಾದ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿ ವೀರ ಮಹಿಳೆ ನಾಗವ್ವನು ತನ್ನ ಕಾಲೊಳಗಿನ ಚಪ್ಪಲಿ ಹಿರಿದು ಬೈಗುಳಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗರಿಯುತ್ತ ಸಾಹೇಬನ ಮುಖಕ್ಕೆ “ಫಸ್ ಫಸ್” ಎಂದು ಎರಡೇಟು ಕೊಟ್ಟಳು ! ೧೫ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜಳುವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಕ್ಕುವ ಫಿಷ್ಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ಮಾಡಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದ ವೇಲ್ಲ ಸಾಹೇಬನ ಗತಿ ಹೀಗಾಗಿ ಅಸಹ್ಯ ಮನಸ್ಸು ಪಡೆದ ಅಮಮಾನಿತನಾದ ಅವನು ವಿಲಾಸಿನಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ದೇಸಾಯಿಯ ಕಿಸವಾಯಿ ಆದರು !

ಕುಂದರನಾಡಿನ ತೆಳಗಿನಹಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದ ಶಿಂದಿ ಗಿಡ ಕಡಿಯಲು ಹುದಲಿ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಹೋದಾಗ ಫಾಜೀಲ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಅಂಕಲ ಗಿಯ ಮಹಮ್ಮದ ಇಸಾಕಸಾ|| ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಂದೂಕಧಾರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಅವರ ಜುಟ್ಟು ಕತ್ತರಿಸುವ ಶತಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳ ಚಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತೀ ನೋಡಲು ನೆರೆದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕಿಸವಾಯಿಗಳಾಗಿ ಓಡುತ್ತ ಮದಪಾಲದ ಕುಂಬಾರನ ಆವೇಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ಜನಜಂಗುಳಿ ಮನೆಯ ಚಪ್ಪರಹತ್ತಿ. ಹಂಚು ಗಳನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತ ದೇಸಾಯರ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಎಸೆಯ ಹತ್ತಿದರು. ದೇಸಾಯರ ಬಂದೂಕು ಕಳೆಕಿ ಬಿತ್ತು. ಅವರ ಮೈ ಬೆವತ್ತು ಚೂಣ್ಣ ರಚ್ಚಾಯಿತು. ಅವರು ಜನರಿಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು ಕ್ಷಮೆಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಜನರ ಆದೇಶದಂತೆ ಗಾಂಧೀ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಧರಿಸಿ ಗಾಂಧಿ ಮಹಾರಾಜ ಕೀ ಜೈ ' ಎಂದು ಅಂದವ್ವರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯಿತು. ಆಗ ಜನರ ಶಾಕೈ ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ದೇಸಾಯರ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ನೇಗಿನಹಾಳದಲ್ಲಿ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ನಾಡಕರ್ಣಿ ಎಂಬ ಫಾಜಿದಾರನು ತಡೆಯಲು ಹೋದ. ಅವನನ್ನು ಜನರು ಮುತ್ತಿ ಅವನಿಂದಲೇ ಶಿಂದಿ ಗಿಡ ಕಡಿಯಿಸಿದರು.

ಆರಭಾವಿಯ ಶಿಂದಿ ಬನ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಲ್ಲಿ ನವಕರಿಗೆ ಇದ್ದ 'ಬಾಳ್ವಾ' ಎಂಬ ಆಳು ಮನುಷ್ಯನ ಫಿತೂರಿಯಿಂದ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು.

ಮುರಗೋಡ ನಾಡಿನ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಚಚಡಿ ಹಳ್ಳದ ಎಲ್ಲ ಶಿಂದಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಇಳಿ ಜನರ ಬಂಧನಮಾಡಿದ್ದು.

ದಂಡವಸೂಲಿಗೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ

ಶಿಂದಿಗಿಡ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಚ್ಚಾ ಮೂರ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಹೊಸೂರೆ, ಮುರಗೋಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಊರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪುಂಡಗಂವಾಯ ಹೇರಿ ಅದನ್ನು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಆದ ದಂಡವನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಲಪ್ರಯೋಗವನ್ನನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. ದಂಡವಸೂಲಿ ಎಗಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಮಕ್ಕಳ ಮೈಮೇಲಿನ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿ ಲಿಲಾವು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಲಿಲಾವಿನಲ್ಲಿ ಬೇಡುವವರು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗರು ಅಸಹಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜಪ್ತಾದ ಮಾಲನ್ನು ಬಾಡಿಗೆ ಮೋಚಾರಿನಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಬಂದ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಲಾಯಿತು. ದಂಡದ ಬದಲಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭೋಗಿಸಿದ ಸಂತರವೂ ಸಹ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ದಂಡವಸೂಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವರಾವ ಅಜರೇಕರ, ನರಗುಂದಕರ ಮೊದಲಾದ ವಕೀಲರು ಲಮಾವ ಕೋರ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಕೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ತೀರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಂಡಿತ ಮೋಹಿಲಾಬರ ನಿಧನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಹಾಪೂರದ ಒಬ್ಬ ವಾಕಾರಸ್ಥನು ಅಂಗಡಿ ಬಂದ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಾಸ್ಥರು ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಅವನು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಪಂಚಾಯತಿಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಪಂಚಾಯತಿಯವರು ಅವನಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸದಾಯ ಮಾಡುವವರ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರ ಸಿಗದಂತೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಹಕಾರ ಸಂಘಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೋಳಿ, ಸಿಕೆಟಿಂಗ್

ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಚಾರ, ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ವಿವೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಹೋಳಿ, ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಿಕೆಟಿಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಆಂದೋಲನದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ರಭಸದಿಂದ ನಡೆದವು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಭುಜಂಗಪ್ಪಾ ಬೋಂಗಾಳಿಯವರು ತಮ್ಮ ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ಹಾಕಿ ಭುಗ್ಗೊಡು ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು! ತಾವು ಸ್ವತಃ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮಾರ್ಕೆಟಿನ ಮುಂಡಾ ಜಾಕಿನಲ್ಲಿ ೨೭ ವಿವಾಧಿಗಳು ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಚಂಡ ಹೋಳಿ ಮಾಡಿದರು.

ಅದರಿಂದ ರೋಚಿಗಿದ್ದ ಸರಕಾರವು ಜನಾರ್ದನ ನಾಕಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ೭ ವಯಸ್ಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಏಳೂವರೆ ತಿಂಗಳ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿತು. ಅಲ್ಲವಯ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ಗಾವಡೆ ಮುಂಬವನಿಗೆ ೧೫ ಘಟಕಿ ಹೊಡೆಯುವ ಕ್ರೂರ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಕೀಲರು ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿಸಿದರು.

ಏಕೆಂದರೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ತರಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಟ್ಟೆರು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನವರು ಸೀಲು ಮಾಡಿದರು. ಸಂಕೇತದ, ನಿಷ್ಪಾಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗೂ ಈ ತೆರದದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆದವು.

ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

ಸ್ವದೇಶಿ ಮಿಲ್ಲುಗಳ ಬಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವೀದ್ವಿಂಗ ಮಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಬಟ್ಟೆಗಳಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಇಳಕಲ, ಗದಗ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಶಹಾಪುರ, ಶಾಹಪುರ, (ಬೆಳ್ಳಾರಿ) ಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಖರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುದ್ರೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದೇಶಿಯರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಸಸಾನ, ಜೇಕು, ಮೆಆರ, ಎಡ್ಡರ್ಡ್, ಆಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್, ಡೆವಿಡ್, ಅಮೋಲೊ, ಎಲ್‌ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್, ರೇಮಂಡ್ ಉಲನ, ಮ್ಯಾಂಟೆಸ್ಪರ, ಸ್ವಾನ, ಫಿನಲೇ, ಗೋಲ್ಡ್ ಮೋಹರ, ಗೋಕಾಕ, ಬಿನ್ನಿ, ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ೨೧ ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಸಾರಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಯಿತು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚಳುವಳಿಯ ಈ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಗಿನ ಜಯಘೋಷಗಳನ್ನೊಳಿಸಿದ " ಜಾಲೂ ಹುಮಾ ಗಾಂಧೀ ರಾಜ್ಯ " ಎಂಬುದು ನಿಜವೆಂದೆನಿಸುವಂತಿತ್ತು.

ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡಿನಾಳಿಕೆ

ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸುರುವಾದಾಗ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಫರೆ ಗುಂಪೊಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಂದಿಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆ ಜನರನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕಲೆಕ್ಟರ ಪೋಲೀಸ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರು ಕೆಲ ಪೋಲೀಸರೊಂದಿಗೆ ಹೋದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಜನಜಂಗುಳಿ ಕೂಡಿ ಅವರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇತ್ತ ಅಂದು ಊರಲ್ಲಿ

ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಓದುವವರಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಕಾರದ ಉಪಾರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವು ಬದುಕಿಕೊಂಡು ಬಡಕಲು ನಾಯಿಯಂತೆ ಬಾಲ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಸರಕಾರದ ದಮನ ನೀತಿ

ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸರಕಾರವು ದೇಶವಾಂಡೆ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದಲಾದ ವತನದಾರರಿಗೆ ವತನ ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡುವ ನೋಟೀಸು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರ ವತನಗಳನ್ನು ಖಾಲಿಸಾಮಾಡಿತು. ಚಳುವಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಇವ್ದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಶ್ರೀಪಾದ ಗುಂಡೋ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಡತರ್ಫ್ ಮಾಡಿ ಅವರ ವತನ ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅವರ ಮಗ ಶ್ರೀ ದಿಗಂಬರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ೧೪ ವಕೀಲರಿಗೆ ಅವರ ಸವದು ರದ್ದುಮಾಡುವ ನೋಟೀಸು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡಳೆಂದು ಗಂಡನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವದು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಸಹ ಬಂಧಿಸುವದು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಮೋಚಾರಿನಿಂದ ಒಯ್ಯದಕ್ಕಾಗಿ ಡಾಯವ್ವರನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧವಿಧದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಕಾರವು ಅನುಸರಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇವಾವದಕ್ಕೂ ಹೆದರದೆ ಜನರು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ದೇಶಪ್ರೇಮದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಪ್ರಾಕರ್ಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ತರುಣ ಭಾರತ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ೨೦೦೦ ರೂ. ಜಾಮೀನು ಬೇಡಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಕೆಲಕಾಲ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಬಂದಾಯಿತು. ಜನರು ಹಣಕೂಡಿಸಿ ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಗಾಂಧಿ ಅಯರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದ ನಂತರ ಅದು ಪುನಃ ಪ್ರಕಟವಾಗಹತ್ತಿತು.

ಗುಜರಾಠಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂದೋಲನವು ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಖರತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಘುಂಬೈ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ ಒಟ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರಿದ್ದರು. ಸರಕಾರದವರು ತಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸೀ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು ೭೨೫ ಜನರು ಕಾರಾವಾಸವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಚ್ಚಾ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೇರೆ. ಬೆಳಗಾವ

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಂಬಯಿ ಸರಕಾರದ ಆಗಿನ ಕಂದಾಯ ಸಚಿವರು, “ಕರ್ನಾಟಕವು ಗುಜರಾತ್‌ಕ್ಕಿಂತ ಕೆಟ್ಟದು” Karnatak is worse than Gujarat ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರೂ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಿಗೆ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಿದರು.

ಬೆಳವಿ ಅವರ ನಿರ್ಧಾರ

ಈ ಆಂದೋಲನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಕಚೇರಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಒಸವನ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗೆ ಶ್ರೀ ದತ್ತೋಪಂತ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲರು ಆಗ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆ ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಸಾರಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವುಗಳ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಸರಕಾರ ಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲರು ಸಯೋವೃದ್ಧರಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಗೊಂದಲದಿಂದ ದೂರ ಫರಿಯಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿಯವರು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಸಯೋವೃದ್ಧನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಾನಾಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆದರೆ ತಾನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸರಕಾರ ಬಂಧಿಸುವವಾದರೆ ಬಂಧಿಸಲಿ, ತಾನು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡಲಾರೆ ಎಂದು ಸಾರಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಅಪಪಾದ ಕೆಂಬಂತೆ ಸರಕಾರವು ಅವರನ್ನು ಕಡೆತನಕ ಬಂಧಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಗೀತೆಗಾಗಿ ಉಪವಾಸ ! ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆ !

ಜತೀಂದ್ರದಾಸರು ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆಸಿ ಲಾಲ್ ಬೇಕೆಂಬುದರಸಲುವಾಗಿ ೬೩ ದಿವಸ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು. ಆದರೆ ಸರಕಾರದವರು ಎಲ್ಲ ಕೈದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಈ ಕೆಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಅ, ಬ, ಕ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕೇರೆ ಬೇರೆ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ, ಆಹಾರ, ಕೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖಂಡರನ್ನು ‘ಅ’ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಮುಖ ಔರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ‘ಬ’ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಮತ್ತು ಯಂಸೇವಕರನ್ನು ‘ಕ’ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಜೇಲಿನ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ‘ಕ’ ವರ್ಗದಲ್ಲಿವ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳೇ ಕಂಡರು. ಜೇಲಿನ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರೇ ನುಭೋಗಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಗುನ್ನೆಗಾರ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ಕುರಾಣದ

ಪುಸ್ತಕ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ರಾಜಬಂದಿಗಳಿಗೆ ಸಹ ಗೀತಾ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲ. ಗೀತೆ ಸಿಗುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗೋಪಾಲರಾವ ಕಕಮರಿ ಹಾಗೂ ರಾವಚೆಪ್ಪಾ ಸೋನವಾಳಕರ (ಮೂಡಲಗಿ) ಅವರು ಐದು ದಿನ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ದಿನಾಲು ಮುಂಜಾನೆ ಸಂಜೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರಿವರು. ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರನ್ನು ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಂಜಿಸಾ ಕೊಡಲಾಯಿತು; ಶ್ರೀ ಸುಬುದ್ಧಿ ಹಿರೇವೂರರಿಗೆ ಫಟಕಿ ಹೊಡೆಯುವ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾವ ಹೆದರಿಕೆ ಬೆದರಿಕೆಗೂ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕದೆ ದಿನಾಲು ಎರಡೂ ಸಲ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ನಿರ್ಧಾರದ ಮುಂದೆ ಕೈಯಾರಿ ' ಮೌನಂ ಸಮೃತ್ತಿಲಕ್ಷಣಂ ' ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ಮುಂಜಾನೆ ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಂಜಿ ಒಂದು ಮಾಪು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಒಂದು ರೊಟ್ಟಿ, ಬ್ಯಾಳಿ, ಸಂಜೆ ಒಂದು ರೊಟ್ಟಿ, ತಳ್ಳಿನ ತೊಪ್ಪಲ ಪಲ್ಟೆ ಇದು 'ಕ' ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಆಹಾರ. ತೊಪ್ಪಲ ಪಲ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ತೊಪ್ಪಲಗಳೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೊತೆಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹುಳಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ರೊಟ್ಟಿ ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಬೇಯ್ದದ್ದು, ಕಲ್ಲು, ಉಸುಕು ಕೂಡಿದ್ದು, ಬೇಕಾದರೆ ತಿನಬೇಕು ಬೇಡಾದರೆ ಬಿಡಬೇಕು ! ಕೇಳುವವರಾರು ? ಕೆಲಸ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿ ಭೇದನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಣದವರಿಗೆ ತೀರ ಹಗುರ ಕೆಲಸ, ಅಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಅತಿಶಯ ಕಠಿಣ ಕೆಲಸ, ಹೀಗೆ ಭೇದಭಾವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ರಾಜಬಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಮಾಫೀ ಭೇಡುವರೇನೆಂದು ನೋಡುವದು ಈ ಧೋರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಇದಾವುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರದೆ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುದು ಪಂಚಾವೃತ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು.

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ! ಜಯದೇವ !

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೈದಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಗೊಂದಲದಿಂದ ೧೯೩೦ ರ ಜೂನ್ ೫ ನೇ ದಿನಾಂಕದಂದು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೋಜಿನ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಅಂದು ೨ ನೇ ಸಲ ೪ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರಿಗೆ 'ಕ' ವರ್ಗ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಒಳಗಡೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಜೇಲ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಈ ವರ್ಗದ ಗೊಂದಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅವರನ್ನು 'ಬ' ವರ್ಗದವರನ್ನಿಟ್ಟು

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಗುರೂಜಿ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಂದ. ಅವರಿಗೆ ಹೊರಗಡೆ ನಡೆದ ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಇತ್ತ ಸಜೆಗೆ 'ಕ' ವರ್ಗದ ಕೈದಿಗಳ ಎಣಿಕೆ (ಗಣತಿ) ಮಾಡುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಕೈದಿ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳಹತ್ತಿದ. ಯಾರವನೆಂದು ಹೆಂಡಕತ್ತಲೆ "ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ" ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದು "ಜಯದೇವ, ಜಯದೇವ" ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮೋಲೀಸರು ಜೇಲುತ್ತಂಬ ಓಡಾಡಿ 'ಬ' ವರ್ಗದವರಿದ್ದ ಬರಾಕಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರನ್ನು 'ಕ' ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು ! 'ಕ್ಷೀಣ ಪ್ರಣ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂ ವಿಶಂತಿ' ಎಂದು ವಿನೋದದಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತ ಅವರು 'ಬ' ವರ್ಗದಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡರು.

ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು.

೧೯೩೦ ೩೧ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವದವಶ್ಯ. ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ:-

ಬೇಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣ:-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಗುಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಮತ್ತು ಜೀವನರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪುಂಡಲೀಕಜಿ, ಬಾಬುರಾವ ತಾಕೂರ, ಶಿವರಾವ ಕೊಪ್ಪಳ, ಡಾ|| ಕೋವಾಡಕರ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿನಾಯಕರಾವ ಕರಗುಬ್ಬಿಕರ, ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ, ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಬಾಪು ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಪ್ರಭಾಕರ ಸೋಮಣ, ಶಂಕರ ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ, ರಾಘು ಅಣ್ಣಾ ಮಂಡಗಿ, ದಾಮುಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ (ಶಹಾಮೂರ), ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ವೈದ್ಯ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು, ಪಾರೀಸಪ್ಪ ಶೇರಿ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ವಿಷ್ಣು ನೀಲಕಂಠ ಪುರಾಣಿಕ. ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಾಯಿ ಸೋಹನಿ, ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಮಾಬಾಯಿ ಮೋಡಕ, ಶ್ರೀ ಮಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತ ವಕೀಲ, ಬಿಂದೋ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮುನೋಳಿ, ಕೆ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ.

ಹುದಲಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ, ಗಂಗಪ್ಪ ಯಮಕನಮಡ್ಕಿ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಾಯಕ, ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಮಾಸುದೇವ ಗೋಸಾವಿ.

ಹುಕ್ಕೇರಿ

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಶಿರಗಿ, ಜೀವಾಜೀ ಮುತಾಲೀಕ, ವಿನಾಯಕ ಮುತಾಲೀಕ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ಡಾ. ಚನಬಸಪ್ಪ ಗಂಧ, ಡಾ. ಜತಾರ.

ಸಂಕೇಶ್ವರ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಪಾಂಡಗುದಲಿ, ಚಂಬಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಶೆಟ್ಟಿ, ಬಾಬುರಾವ ಮುಂಜಣ್ಣವರ, ಮಲಗೌಡಾ ಶೆಟ್ಟಿಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಶಂಕರ ಸಾರವಾಡಿ, ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಕೋಷ್ಟಿ.

ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ :-

ಡಾ. ಜೋಶಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಖಾದೀರಸಾ|| ಶೇಖಿ, ದಶರಥ ಮಿರಜಿ, ಭೂಪಾಲ ಭತಾಳೆ, ಅಪ್ಪಾಜಪ್ಪ ಮಿರಜಿ, ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪ ಕೋಟಗಿ, ವೆಂಕಣ್ಣ ಮಠದ, ಶ್ರೀಪಾದ ದೇಶಪಾಂಡೆ.

ಯಮಕನಮರ್ಡಿ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಅಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಕರಾವಂತ.

ಗೋಕಾಕ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ಮಹಾದೇವರಾವ ಕರಗುಟ್ಟಕರ ವಕೀಲ, ಡಾ|| ವಿ.ಎನ್.ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಡಾ|| ಬಿ. ಆರ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಕುರಬೇಟ.

ಮೂಡಲಗಿ :- ಶ್ರೀ. ರಾಮಜಪ್ಪಾ ಸೋನವಾಳಕರ.

ಯಾದನಾಡ :-

ಡಾ|| ಅನಂತರಾವ ಬೆಳವಡಿ, ಶಾಮಗಿರಿ ಸಾಗರ, ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪ ಕರ್ಯಾಣಿ.

ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ :-

ಶ್ರೀಗಳಾದ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ಪುರಲಿಂಗಣ್ಣವರ, ಮುಕ್ಕಪ್ಪ

ಹೊಕ್ಕೊಬ್ಬ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೀಕ್ಷಿತ.

ಕೊಂಡಿಕಟ್ಟೆ :— ಶ್ರೀ ಅಜ್ಜಪ್ಪ ಬಟಕುಕ್ಕಿ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ :—

ಶ್ರೀ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಗೋಕಾಕ, ಎಮ್ಮನರಾವ ಚಿಂತಣಿಕರ.

ನಿಸ್ವಾಣಿ :—

ಶ್ರೀ ರಾಮಭಾವು ಕಾಗವಾಡೆ, ಪಂಚನದೀಕರ ವೈದ್ಯ, ಪಟವರ್ಧನ ಮಾಸ್ತರ, ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳ, ಬಾಳಪ್ಪಣ್ಣ ಅವಟೆ, ಶಂಕರರಾವ ಉಮ್ಮಾಣಿಕರ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಟೋಣಪ್ಪ, ಮೇಠೆ ಮಾಸ್ತರ, ಶ್ರೀಧರಸಂತ ಜೋಶಿ.

ಬಡಕಲಾಟಿ :— ಶ್ರೀ. ಗೋವಿಂದರಾವ ಹರಿದಾಸ.

ಶಮನಿನಾಡಿ :— ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರ ದಾದಾ ಉಪಾಧ್ಯೆ ಪಂಡಿತ.

ಅಥಣಿ :—

ಡಾ|| ಬಳವಂತರಾವ ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರೀ ಶಾಮರಾವ ಕೌಲಗುಡ್ಡ, ಆರ್. ಪಿ. ಜೋಶಿ, ಗುರುಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಶಿದ್ಧಾಂತಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಜಮಖಂಡಿ, ಅಣ್ಣಾರಾವ ಕೊಕ್ಕಟನೂರ, ಗೋಪಾಳರಾವ ಕಕಮರಿ.

ಬನಾಪೂರ :— ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಮಹಿಪತ ದೇಶಪಾಂಡೆ

ಕೊಕ್ಕಟನೂರ :— ಶ್ರೀ. ರಾಮಭಟ್ಟ ಬಾಬಾಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ.

ಸವದತ್ತಿ :— ಶ್ರೀ ಗುರುರಾವ ಮುನವಳ್ಳಿ.

ಕರಿಕಟ್ಟೆ :—

ಶ್ರೀ ಜಂದ್ರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ಗುರುಶಿಕ್ಷಪ್ಪ ವಿಭೂತಿ.

ಜೊಸೂರ :-

ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ಪ ಸುತಕಟ್ಟೆ, ಪದ್ಮರಾಜ ಬೋಗಾರ.

ನೂರಗೋಡ :-

ಶ್ರೀ ಧೋಂಡೊ ಯಶೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಚೊಳ್ಳಿ), ಬಾಳಪ ಹೂಗಾರ, ಬಂಡೋಪಂತ ಕಾಮತ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಅನಂತ ದರಾಲ, ಬಾಳಪ್ಪಾ ಜಾಲಿಕಟ್ಟೆ, ಜೀತಂಭಟ್ಟ ಹುಲ್ಲೂರ.

ಬೈಲಹೊಂಗಲ :-

ಶ್ರೀ ಶಂಕರರಾವ ಕಾಮತ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ತಮ್ಮಣ್ಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಭುಜಂಗಪ್ಪ ಬೋಂಗಾಳೆ, ಸುಬುದ್ಧಿಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ, ಚಿದಂಬರ ಸಾಫ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಮೆಟಿಗುಡ್ಡ.

ದೇವಲಾಸೂರ :- ಶ್ರೀ ಸಂಕನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ.

ಸಂಪಗಾವಿ :-

ಶ್ರೀ ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಶಿವಾಳ, ಬಸಪ್ಪ ಶಿವಾಳ, ತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಬೈಲಪ್ಪ ಗೋಳ, ಶಿದಲಿಂಗಪ್ಪ ಮಾಳಗಿ.

ನಾಗನೂರ :- ಶ್ರೀ ಅಬ್ಬಯ್ಯ ಚರಂತಿಮಠ.

ಮು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ :- ಶ್ರೀ ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಭಂಡಾರಮಠ.

ಕಿತ್ತೂರ:-

ಶ್ರೀ ಗುರುಭಟ್ಟ ಜೋಶಿ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ, ರಾಮರಾವ ಥವತಿ, ಹನುಮಂತ ಮಟ್ಟಿಮನಿ, ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಗಿರಿಭಟ್ಟನವರ, ರಂಗಣ್ಣ ಮೊಸಳೆ.

ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ :- ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಚಿಟಣೇಸ.

ಖಾನಾಸೂರ :- ಶ್ರೀ ಅಪ್ಪಾ ಪಿತ್ತೆ

ನಂದಗಡ :-

ಶ್ರೀ ಬಸಪ್ಪ ಅರಗಾವಿ, ವಿಷ್ಣುಪಂತ ಬೋಂದ್ರೆ, ಹಣಮಂತ ನಾಯಕ, ಭೀಮಾ ನಾಯಕ, ನರಸಿಂಹಭಟ್ಟ ಪರೇಕರ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಪಾಂಡುರಂಗ ನಾಯಕ, ಗಂಗಾಧರ ಗಿರಿಗೌಡ, ಕಮಲಾಕಾಂತ ದಲಾಲ.

ಪಾರಿಶವಾಡ :- ಶ್ರೀ ವೆಂಕಣ್ಣ ನಗರ.

ಬಾಹ್ಯಣೇತರರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿದರು

೧೯೩೧ ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರ ಪರಿಷತ್ತು ಕೂಡಿತ್ತು. ಹಾವೇರಿಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿ ವಕೀಲರು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಮೊದಲೇ ಮುಖಂಡರ ಮಾತು ಕೇಳದೆ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಈ ರೀತಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರು ಜಾಣತನ ಹಾಗೂ ಸಮಯಸೂಚಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಹೆಸರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಅದು ಲಿಂಗಾಯತರ ಪರಿಷತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ವೀರನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಕೆ.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ ಇವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಮರಾಠಾ ಸಮಾಜವು ಮಾತ್ರ ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅನ್ಯತ್ರ ಅಲಿಪ್ತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಡಾ|| ಕೋವಾಡಕರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಸಮಾಜದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಯಾವ ಮುಖಂಡರೂ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ.

ಗಾಂಧಿ-ಆರ್ಯವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದ

ಚಳುವಳಿಯು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯೇರಿ ಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಜೇಲುಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋದವು. ಆಗ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ಯವಿನ್ ಅವರು ಸಪ್ತೂ ಜಯಕರರ ಮುಖಾಂತರ 'ಯರವಪಾ' ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ ದಿನಾಂಕ ೫ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೩೧ ರಂದು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಗಾಂಧಿ ಆರ್ಯವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು, ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲಿನ ಕರ ರದ್ದಾಯಿತು. ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಅಂಗಡಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಶೆರೆ-ಶಿಂದಿ ಗಡಂಗಳ ಮೇಲೆ ಪಿಕ್‌ಟಿಂಗ್ ಮಾಡುವ ಜನರ ಹಕ್ಕನ್ನು

ಮನ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದವರು ಕರೆದ "ದಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿ"ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಏಕಮೇವ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ದಿನಾಂಕ ೮-೯ ಮಾರ್ಚ್‌ರಂದು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಊಟಉಪಹಾರಾದಿ ಆದರಾತಿಥ್ಯಮಾಡಿ ಅವರವರ ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. 'ಗಾಂಧಿ ಮಹಾರಾಜಕೀ ಜೈ' ಎಂಬ ಜಯಘೋಷದಿಂದ ಪಾತಾಪರಣವು ಹರ್ಷನಿರ್ಬರವಾಯಿತು !

ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ದಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿ ಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹತವೀರ್ಯರಾದ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ನಿಶಸ್ತ ಹಾಗೂ ಅಹಿಂಸಕ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಜಯಶೀಲರಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಏಕಮೇವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆ . . ಇತ್ತು. ಜನಬೆಂಬಲದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಮನದಲ್ಲೆಯೇ ನೊಂದು ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ಒಳಒಳಗೇ ಸರಕಾರವು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ತ ದಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಫಾತು ನಡೆದಾಗ ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಉದಾರ ಮತವಾದಿ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್‌ಮಿನರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗಡನ್‌ರನ್ನು ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ಗಾಂಧಿ-ಆಯರ್‌ಮಿನ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಆದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ್ನು ಸದೆ ಬಡೆಯಲೇ ಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅವರು ರೂಪಿಸಿದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಧೋರಣೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇತ್ತು. ಕೆಂಬಹುಣಾ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರವೇ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.

ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟ ಹೋರಾಟ

ದಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತು ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ನಡೆಯಿತು. ಬಹಳಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹಗ್ಗ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ, ಕೋಲು ಮುರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾದಾಗೆ ಸುಂಕವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬರ

ಗೈಯಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆದುದೇನೂ ತಾವು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಅವರು ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಖಂಡತುಂಡಾಗಿ ಹೇಳಿ ಬಂದರು. ದಿ. ೨೪-೧೨-೧೯೩೦ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹಡಗದಿಂದ ಬಂದಿಳಿದಾಗ ಜನರು ಅವರಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮುಖಂಡರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಯಂತೆ ದಿ. ೪-೧-೧೯೩೨ ರಂದು ಸುಗ್ರಿವಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಯರವಡಾ ಜೇಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ೧೯೩೨ ರ ಕಾರ್ಯದೇಶಭಂಗ ಆಂದೋಲನವು ಸರಕಾರವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮೇಲೆ ಹೇರಿತ್ತು. ಆಪ್ತಾನ ವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಅತ್ಯಂತ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸು ಅಕ್ರಮ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಕಮಿಟಿಗಳು ಕಾಯಿದೆಬಾಹಿರವಾದವು. ಪೋಲೀಸರು ಅವುಗಳ ಕಚೇರಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡೆಸಿಕೊಂಡರು. ಸೇವಾದಲ, ಖುದಾಯಿ ಬಿದಮದ್‌ಗಾರ ಸಂಘಟನೆ, ಟಳಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ ಮುಂತಾದ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅಕ್ರಮಕೂಟಗಳೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಜಾಲಕರನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಸಭಾಸದರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಹುದಲಿಯ ಕುಮಾರಿ ಆಶ್ರಮ, ಭಾಗಲಕೋಟೆಯ ವ್ಯಾಯಾಮಶಾಲೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವಾಚನಾಲಯ, ಕರ್ಮವೀರ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯ (ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಸಹಿತ) ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ಸಂಘಗಳೆಂದು ಸಾರಿ ಅವುಗಳ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ ಜಪ್ತು ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೀಗ ಮುದ್ರೆ ಒಡಿದು ಸುಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ಭಾರೀ ಮೊತ್ತದ ನಗದು ಜಾಮೀನು ಬೇಡಿ ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರ ಬರಬಾರದೆಂದೂ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡುವ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಸರಕಾರವು ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿತು ಕುಂಟನೆವೆಂದಿ ದ ಜಾಮೀನು ಹಣ ಜಪ್ತು ಮಾಡಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತೊಂದರೆಗೀಡು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಬಿಡುವ ಪಣತೊಟ್ಟ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಸಾಹೇಬರು ಭಯಂಕರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಸುರು ಮಾಡಿದರು.

ಜಯದೇವರು ಭೂಗತರಾದರು !

೧೯೩೨ ರ ಜಾನೇವಾರಿ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಮುಖಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

ಆದರೆ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಗತರಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ದಿನಾಲು ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಕಾಯ್ದೇರ್ಪಡೆಗೆ ಪ್ರಚೋದಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚಲು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರನ್ನು ತಯಾರ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಪಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ, ಧ್ವಜ ವಂದನೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗು ಮತೆ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚುವುದು, ಪ್ರಭಾತ ಘೇರಿ, ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೀಗೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರು. ಕೆಲವೆಡೆ ಶಿಂದಿಗಿಡ ಕಡಿಯುವುದು, ತಂತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ನಡೆದವು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ಪ್ರತಿಪಾಕ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತ ಈ ಚಳುವಳಿಯು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತು. ಆರುವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಪಣ ತೊಟ್ಟ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಸಾಹೇಬಿಗೆ ನಿರಾಶೆ ಆಯಿತು !

ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ ಮತೀನದ ಶೋಧ

ವೃತ್ತ ಪ್ರತಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬುಲೆಟಿನ್ ಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನಿನಮೇಲೆ ಹೊರಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಪೋಲೀಸರಗೂಡ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಾಲೆ ಆಡುತ್ತ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳನ್ನು ಜನರು ಅಸ್ಥೆಯಿಂದ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ, ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ, ಚಳುವಳಿಯ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಬರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಕಾಯ್ದೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಿ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಕರೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಬುಲೆಟಿನ್‌ಗಳನ್ನು ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಶಹಾಪೂರದಲ್ಲಿಯ ಗುಪ್ತ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಬಾಬುರಾವ ಗಲಗಲಿ, ರಾ. ಕೃ. ಲಿಮಾಯೆ, ರಾಮಭಾವು ರೇಗೆ ಮೊದಲಾದವರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪೋಲಿಸರು ಜಯದೇವರಾಯರನ್ನೂ ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ರಾಮಭಾವು ರೇಗೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಯದೇವರಾಯರಿರುವಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಆ ಮನೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಆಗ ಜಯದೇವರಾಯರು ನಿತ್ಯದಂತೆ ನೆರೆಮನೆಯ ಕಕ್ಕಸಕ್ಕೆ (ಸಂಘಾಸಕ್ಕೆ) ಹೋಗಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರು ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಿದರು. ಯಾರೂ ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಕ್ಕೋಸ್ಕಾಯಿಲ್ ಮತೀನು ಮುನ್ನಾದಿನವೇ ಲಿಮಾಯೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು.

ಕೆಲಕಾಲ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ ನಂತರ ಜಯದೇವರಾಯರು ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ಮಾರ್ಕೇಟಿನ ಝಂಪಾ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ ಭಾಷಣ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಅಂದಿನ ಬುಲೆಟಿನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜನರೂ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ತಕ್ಷಣ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಅವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ಮುನ್ನ ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನನ್ನು ಮಾಸ್ತ ಮರ್ಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ದಿನ ಬುಲೆಟಿನ್ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಮುನ್ನಾದಿನ ಅದನ್ನು ಆ ಊರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಸೋದರ ಮಾವ ಶ್ರೀ ರಘುನಾಥರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ ನೆರೆಮನೆಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಗಿದಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮನೆಯು ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಗಳಹಂಚುಗಳು ಮುರಿದು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನು ಹೂಗಿದ ಸ್ಥಳದಮೇಲೆ ಧೂಳಿ, ಹಂಚಿನ ತುಂಡು, ಮುರುಕು ಗಳ ಹಾಕಿ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಶೀನು ಮಾಸ್ತಮರ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ನೇರವಾಗಿ ರಘುನಾಥರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಝಂಪಾ ಮಾಡಿದರು. ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕಿದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರು. ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. 'ಎಲ್ಲಿಚ್ಚಾರೆ ಸಾಯಕ್ಲೋಸ್ಪಾಯಿಲ್ ಮಶೀನು ?' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಗದರಿಸಿದರು. ಅವರು 'ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಅವರು ಯಾವಾಗಲೇ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಟೆ. ಮಶೀನುಗಿಶೀನು ಏನೂ ಅವರು ತಂದಿಲ್ಲ. ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಮನೆ ಆದ ಬಳಿಕ ನೆರಮನೆಯ ಶೋಧ ನಡೆಯಿತು. ಮಾಸ್ತಮರ್ಡಿಗೆ ಗ್ರಾಮವು ಆಗ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶಹಾಪೂರ ಘಾಜಿದಾರರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಘಾಜಿದಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಪೋಲೀಸರ ಪಡೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಆ ಮುರುಕುಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಘಾಜಿದಾರ ಸಾಹೆಬರು ಮಶೀನನ್ನು ಹೂಗಿದಿಟ್ಟ ಜಾಗವನ್ನೇ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು ! ಎಷ್ಟೊತ್ತು ಹುಡುಕಿದರೂ ಏನೂ ಸಿಗದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರ ಪಡೆಯು ಬಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು !

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಯಾವದೇ ಚಳುವಳಿ ಸುರುವು ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೂ ಸರಕಾರವು ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೇರಿ ಭಯಂಕರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಡೆಸಿತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಶಿಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಭಾರೀ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿ, ದಂಡವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ವಸೂಲ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಬುಲೆಟಿನ್ ಹಂಚಿದ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಲಮುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ೧೮-೧೮ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆ ಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಸರಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯು ಎಷ್ಟೊಂದು ಕ್ರೂರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಜನರು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ದಂಡ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಳುಕಡಿ, ದನಕರುಗಳು, ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ವ್ಯುತ್ಕರ್ಮ ಲಿಲಾಪು ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಜನರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಹಿಂಜರಿದರು. ಆದರೂ ೧೯೩೦ ರ ಅಂದೋಲನಕ್ಕಿಂತ ಈ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಜನರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದರು; ಹೆಚ್ಚುಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ೧ ವರ್ಷದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಅವರಿಗಂತೂ ಸವದತ್ತಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟೇಟರು ೧೦ ವರ್ಷ ಸಶ್ರಮ ಕಾರಾವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು ! ಆದರೆ ಮೂರುವರ್ಷದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯಾರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರವು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು.

೧೯೩೦ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರೂ ೧೯೩೨ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೊಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಹೊಸಬರೂ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿತು. ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಂಡವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಹುಸೇನ ಸಾಹೇಬ ಮುಲ್ಲಾ ಕರಿಕಟ್ಟಿ, ಗೋಪಾಲರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಬೆಳವಡಿ ಶಿವನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ ಗಜಪತಿ, ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಹುಚ್ಚಪ್ಪಾ ಹೊಳೆಯಾಚಿ, ಕಾಳಪ್ಪಾ ಪತ್ತಾರ (ಅಂಬಡಗಟ್ಟಿ), ಅಜ್ಜಪ್ಪಾ ಮಾರಿಹಾಳ (ಕಿತ್ತೂರು), ನೀಲಕಂಠಯ್ಯ ಗಣಾಚಾರಿ (ಹೂಸೂರು), ಫಕೀರಪ್ಪಾ ಇಟ್ಟಾಳ (ಯರಗಟ್ಟಿ) ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಾಟೀಲ (ಮಾಂಜರಿ), ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಾವತಿಬಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ (ಬಿದರಿ) ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು.

ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರ ಅನ್ನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

೧೯೩೨ ರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿರ ಬಹುದು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪೂರ, ಕಾರವಾರ, ರತ್ನಾಗಿರಿ ಈ ೫ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ರಾಜಬಂದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ. ಮಹರ ಅಲಿ, ಅಬೀದ-ಅಲಿ, ಮೆನನ್ ಅವರೂ, ಗುಜರಾತದ ನರಹರಿಭಾಯಿ ಪರೇಖಿ, ಮಹಾದೇವಭಾಯಿ, ಮೈದುಲಾಬೇನ ಸಾರಾಭಾಯಿ, ಮಣಿಬೇನ ಪಟೇಲರೂ ಪಂ. ಮುಕುಂದ ಮಾಲವೀಯರೂ ಆಗ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಪುಂಡಲೀಕಜೀ, ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರ. ಪಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಮಂಡಗುದ್ದಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ. ಅರಗಾಂವಿ, ಶಂಕರ ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ, ದಯಾನಂದ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಳೆ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭು ಮೊದಲಾದವರೂ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಾ|| ಹರ್ಷೀಕರ, ಡಾ|| ಕಬ್ಬೂರ,

ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ, ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ಅಗಳಗಟ್ಟಿ, ವಿ. ಕೃ. ಗೋಖಲೆ, ವೀರನ
ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಾಗಡಿ, ಮಾನಣ್ಣವರ, ಕರಡಿಗುಪ್ಪ, ನೇಸ್ತಿ ಮಾಸ್ತರ, ಸಂಗೂರ,
ಅನಂತರಾವ ಜಾಲೀಹಾಳ, ರಮಾಕಾಂತ ಗೋಳಿಕೇರಿ, ಶೇವಡೆ, ಮಿರ್ಜಿ. ಕುರ್ತಕೋಟಿ,
ದಾಬಡೆ, ಗುದ್ದೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ. ರಾ. ಶ್ರೀ. ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ, ಮಳಗಿ ವಕೀಲ ಮೊದಲಾದ
ವರೂ, ವಿಜಾಪೂರದ ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತರಾವ ಕೌಜಲಗಿ, ತಮ್ಮಣ್ಣಾ ಮಿರಜಕರ,
ಬಾಲಸಿಂಗ ಮಾಸ್ತರ ಮೊದಲಾದವರು. ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಯಕ ಮಾಸ್ತರ
ಹೊದಿಕೆ ಮಾಸ್ತರ, ರಾಮನಾಯಕ ಭಾಸ್ಕೋಡ, ರಾಮನಾಯಕ ಭಾವೀಕೇರಿ,
ಸುಬ್ರಾಯ ನಾಯಕ, ಬೀರಣ್ಣ, ಶಾಮರಾವ ಶೆಣೈ, ಹರಿ ಪ್ರೆ ಮೊದಲಾದವರೂ, ರತ್ನಾ
ಗಿರಿಯ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಟವರ್ಧನ, ಶೇಟೆ, ಫಾಟಕ, ಮುಂತಾದವರೂ ಪ್ರಮುಖ
ರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ 'ಕ' ವರ್ಗ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ಲಂಕೇಟ ಎಂಬ ಆಯ್ಕೆ ಆಯೋಜನೆಯು ಗೃಹಸ್ಥರು ಜೇಲಿಗೆ ಸುಪರಿಂಟೆಂ
ಡೆಂಟರಾಗಿಯೂ ಅಕೌತ ಎಂಬವರು ಜೇಲರರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇ
ಬರು ಶಿಸ್ತು, ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ಕಠೋರತನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳ ಜೊತೆಗೇ
'ಕ' ವರ್ಗದ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಜೇಲಿನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಸಿ
ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳಷ್ಟೇ ಕೆಲಸ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ಲಂಕೇಟರ
ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಕೆಲಸದ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ
ಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ದಿನಾಲು ಜೇಲಿನ ಅಂತರ್ಗತ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡ ಹತ್ತಿದರು. ಆಡಾ
ಬೇಡಿ, ದಂಡಾಬೇಡಿ, ಹಾತಕಡಿ, ಗಂಜಿ ಸಜಾ, ಅಂಧೇರಿ, ತರಟಿನ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ
ಶಿಕ್ಷೆ ಸುರು ಆದವು. ಚಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಲಿಂ ಪಾಂಡ ಅಂದರೆ ಎರಡು
ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಡಬ್ಬಿ ತುಂಬ ಜೋಳ ಬೀಸಬೇಕು ಎಂದು ಜೇಲಿನ ನಿಯಮವಿತ್ತು.
ನಮ್ಮ ಜನರು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದೇ ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾಟ, ಶಿಕ್ಷೆ
ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆಂದು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು
ಉಪವಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಬಂತು. ಅದರ ಏನೂ ಕೆಲಸಾನೇ ಮಾಡಬಾರ
ದೆಂದು ಶ್ರೀ ಮೆಹರಾಜ್ ಮೊದಲಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು
ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ಣ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ
ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಟವರ್ಧನರ ಮತ. ಉಳಿದವರು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರಾಯಿ
ತೆಂದು ಅನ್ವತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡ
ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು
ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಿದರು. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸೆಪರೇಟ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೀಲಿ ಜಡಿದರು.

ಜೇಲಿನ ಶಿಸ್ತು ಮುರಿದವರಿಂದ ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬ ಕಿಡಿಕಿಡಿ ಆಗಿದ್ದ. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ರೊಟ್ಟಿ ಊಟ ತಂದಿದ್ದ ತಗಡಿನ ಚೌಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಅವನು ಬೂಟುಗಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಊಟವೇ ಬೇಡವೆಂದು ಉಪವಾಸ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲನೇ ದಿನ ವಿಶೇಷ ತ್ರಾಸ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೇದಿನ ಮತ್ತು ೩ ನೇ ದಿನ ಬಹಳ ಸಂಕಟವಾಗ ಹತ್ತಿತು. ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಕೆಲವರಿಗೆ ಎಳಲೂ ಬಾರದಂತಾಯಿತು. ೧೦-೨೦ ಜನರನ್ನು ಆತ್ಮವಸ್ಥೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ, ನಿಶ್ವಯ ಮಬ್ಬು, ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಕಸಿವಿಸಿ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರ ಸುರುಪಾದವು. ೪ ನೇ ಮತ್ತು ೫ ನೇ ದಿನ ಕಸಿವಿಸಿ ತುಸು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತ ಬಂತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೈ ಮೀರಿದೆ ಎಂದು ಜೇಲ ಡಾಕ್ಟರರು ಆಯ್. ಜಿ. ಪಿ. ಗೆ ತಂತಿ ಕಳಿಸಿದರು. ೫ ನೇ ದಿನ ಆಯ. ಜಿ. ಪಿ. ಬಂದರು. ಮಾತುಕತೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಆಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಊಟ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದನ್ವಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳು ಅರ್ಧ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಧಾರಣ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬಂದವು. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಂಡಳಿಗಳು ಸುರುಪಾದವು. ತರಗಣದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ವಿಚಾರಗಳು ಹರಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಬೀಜಾರೋಪಣೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಅದರ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಾಂಧೀ ಭಕ್ತರಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಂಬಲ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಚ್ಛತೆ

ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟುತನದ ಬಗ್ಗೆ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಪ್ಲಂಕೇಟರು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ದಿನಾಲೂ ಮುಂಜಾನೆ ತಪ್ಪದೆ ಇಡೀ ಜೇಲನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಸಾರಗಳು ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಮುಖ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದು ಸ್ವಚ್ಛ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲಬೀಳುವ ಸಂಗಮರವರಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಟ್ಟು ತಿಕ್ಕಿ ಮೂಗಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ವಾಸನೆ ಬರುತ್ತಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತುಸುಪಾದರೂ ವಾಸನೆ ಬಂದರೆ ತೀರಿತು. ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ವಾಡ್ಕರ ನಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರ ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವ ಕೆಲಸದ ಕೈದಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಆಸ್ಥೆ ! ಸಂಸಾರವು ಸ್ವಚ್ಛ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸಾಹೇಬನು ಬಂದು ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬನ ತರುಪಾಯ ಬಂದ ೪-೫ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರನ್ನು ಒಟ್ಟು ೭ ವರ್ಷದ ನನ್ನ ಜೇಲುವಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನೋಡಿದೆ. ಅದರ ದಕ್ಷತೆ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಂಕೇಟ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ

ಮಾತ್ರ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಗುಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಉಳಿದವರು ೨೦-೪೦ ಗುಣಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವರು.

ಮ್ಯಾಕ್ ಡೋನಾಲ್ಡ ರ ಜಾತಿನಿರ್ಣಯ

ದಿನಾಂಕ ೧೩ ಆಗಸ್ಟ್, ೧೯೩೨ ರಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ ಪ್ರಧಾನಿ ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೋನಾಲ್ಡ ರ ಜಾತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದ ನಿರ್ಣಯ ಹೊರಬಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರ ಸಂಘ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತದಾರ ಸಂಘದಿಂದಲೂ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಹರಿಜನರನ್ನು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಿಂದ ಕಾಯಂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಸರಕಾರದ ದುರುದ್ದೇಶವಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಮರಂತೆ ಹರಿಜನರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅವರ ಮುಖಂಡರಾದ ಜಿನ್ನಾ, ಅಂಬೇಡಕರರಂಥವರನ್ನು ಬಗಲಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿಭಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘದ ಬಲದಿಂದ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬಲ ಕುಗ್ಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸುವ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಈ ಜಾತಿ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಮಾಡಿತ್ತು. ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿವಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಈ ನಿರ್ಣಯ ತಿಳಿದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವದಾಗಿ ಸಾರಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ

ದಿನಾಂಕ ೨೦ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೩೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ ಸುರು ಆಯಿತು. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರ ಹಾಗೂ ಚಿಂತಾತುರತೆಯ ವಾತಾವರಣ ಪಸರಿಸಿತು. ಹೊರಗಿದ್ದ ಮುಖಂಡರು ಬಡದೆಬ್ಬಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯಾಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ಹರಿಜನ ಮುಖಂಡ ಎಮ್. ಸಿ. ರಾಜಾ ಅವರು ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ಪಂಡಿತ ಮಾಲವೀಯರು ಹರಿಜನ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಣ ಹಿಂದುಗಳ ಮುಖಂಡರ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಮೊದಲು ಮುಂಬೈಗೆ ಕರೆದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೊಡ ಚರ್ಚಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ಸರಕಾರದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ, ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರಲ್ಲದೆ ಕಸ್ತೂರಬಾ, ಸರೋಜಿನಿದೇವಿ ನಾಯಡು, ಹಾಗೂ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರನ್ನು ಅವರ ಹತ್ತಿರ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಹರಿಜನರ ಮುಖಂಡರಾದ ಡಾ|| ಅಂಬೇಡಕರ ಅವರಮೇಲೆ ಪಂಡಿತ ಮಾಲವೀಯ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಹರಿಜನ ಮುಖಂಡ ರಾಜಾ ಮುಂತಾದವರು ಒತ್ತಾಯ ತಂದವರಿಂದ ಅವರು ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ

ಯವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರು. ಆಗ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಂದರೆ ವಿಭಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘವು ಹೇಗೆ ಘಾತಕವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಳ ಕಾಯ್ದಿರಿಸ ಬಹುದು, ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮತದಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಪಾಪ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ತಾವು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ದೇಶ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರು ವದಾಗಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಘೋಷಿಸಿದರು, ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದಲೂ ನೈತಿಕ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಡಾ|| ಅಂಬೇಡಕರರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರಸಂಘ ಬೇಡವೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಅದರಂತೆ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕೆಂಬ ಒಪ್ಪಂದದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಲವೀಯರು ಕರೆದ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಲಾಯಿತು. ಆಗ ಸರಕಾರದ ವರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ದಿನಾಂಕ ೨೭-೯-೩೨ ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಈ ಉಪವಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಗುಡ್ಲೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳೀಕೇರಿ ಅವರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಕೂಡ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ

ಉಪವಾಸದಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವ ರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಶನಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸರಕಾರದವರು ದಿನಾಂಕ ೨೯-೯-೩೨ ಕ್ಕೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಅವರಹತ್ತಿರ ತಂದಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಸ್ತೂ ರಬಾ, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಅವರನ್ನು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಜೇಲಿನಿಂದಲೇ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯ ವನ್ನು ಹಟಾತ್ತನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ನೊಂದುಕೊಂಡರು. ವಾಯಿಸ ರಾಯ ರೊಂಧಿಗೆ ಸುದೀರ್ಘ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವಾದ ನಂತರ ದಿನಾಂಕ ೭-೧೧-೩೨ ರಿಂದ ಸರಕಾರದವರು ಪುನಃ ಆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ, ವಾದವಿವಾದ, ಸುರುವಾದವು. ಹೊರಗಡೆ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶ ಕೊಡುವ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಪಾತ್ರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಆಂದೋಲನ ನಡೆಯಿತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಈಗಿದ್ದ ಸ್ವರೂಪವು ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅದು ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಕೆಟ್ಟ ರೂಢಿ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ, ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಖಂಡಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ತಪ್ಪೆಂದು ಯಾವುದೂ ಹೇಳುವವರು ಯಾವವರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಪಂಡಿತ ಮಾಲವಿಯವರು, ತರ್ಕತೀರ್ಥ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಷ್ಟ್ರಿ, ಜೋಶಿ, ಕೋಕೇಜೀ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಯಾವವರೂ ಜೇಲಿನಿಂದಲೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದರು.

ಭಂಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪು, ಅವರು ಮಾಡುವುದು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಕೆಲಸ, ಅದು ಕೀಳೆವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಎಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಬಾಬುರಾವ ಠಾಕೂರ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಮುಂದಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಪಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಮಾಜ ಹಿಂದುಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಎಂಬ ದಿನ ಸಂಪಾಸ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಶೌಚಕೂಪದಲ್ಲಿಯೆ ಮಲವನ್ನು ಬಕೇಟಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಮುನಿಸಿ ಪಾಲಟಿಯ ಮೈಲಾ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳಾದ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಜನರ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸಿ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಿದ ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಆಗಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಮಂದಿರಗಳು, ಭಾವಿಗಳು, ಚಹದಂಗಡಿಗಳು ಹರಿದ್ವಾರಿಗೆ ತೆರೆದವು.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಯ್ದೆಭಂಗದ ಅಂದೋಲನವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಸಾರಿವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಜನವರಿ ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ ಕೂಡಿ ಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಎಲ್ಲ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿಯವರು ತಮ್ಮ ನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರತಕ್ಕವರ ಯಾದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ, ಡಾ|| ಅನಸೂರಿ, ಸರ್ವಾರ ಠಾಕೂರಸಿಂಗ್ ಕಮೀಶ್ವರ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಡಾ|| ಕಿಷೋರಿ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಅಣೆ ಇವರು ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಜುಲೈ ೧೯೩೨ ರ ವರೆಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು.

ನೀಗಿದಳು. ಅವಳ ಕೆಳಬರವನ್ನು ಸಹ ಕೇಳುವವರು ಪೋಲಿಸರಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳನಂತರ ಪಿಕ್ಚಿಯವರ ಪರಿಚಿತನೊಬ್ಬನು ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆದನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡನು. ಲಾಲಾ ಹರದಯಾಳರ ಗದರ ಸಂಘಟನೆಯು ಜಪಾನಿನ ಕಾಮಾ ಗಾತಾ ಮಾರೂ ಎಂಬ ಯುದ್ಧನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಬಾ ಗುರುದತ್ತಸಿಂಗರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ದೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅದರ ಸುಳುವು ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಆ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಫಾಸಿ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಂಜಾಬದ ಕರ್ಮಸಿಂಹ ಜ್ವಾಲಾಸಿಂಹರು ೨೧ ನೇ ಡಿಸೆಂಬರ ೧೯೨೧ ರಂದು ತಾಯ್ನಾಡಿಗಾಗಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರು !

೯ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೨೫ ರಂದು ರಾತ್ರಿ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ಕಾಕೋರಿ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಹತ್ತರ ರೇಲುಗಾಡಿ ತರುಬಿ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಿಸ್ಮಿಲ್ ಎಂಬವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ಸಹಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದವು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಹರೇಂವ್ರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬವರು ಹಿಂಡಲಿಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಜತೀಂದ್ರನಾಥ ದಾಸರು ೬೩ ದಿನಗಳ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದರು.

೧೯೨೮ ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ನಿಷೇಧಾ ಛೇದವಾಗಿ ಹೊರಟ ಪ್ರಚಂಡ ಪುರವಣಿಗೆಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಲಾಲಾ ಲಜಪತ ಸಾಯರ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಡಿ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸ್ಕಾಟ ಹಾಗೂ ಎ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸಾಂಡರ್ಸರು ಕ್ರೂರತೆಯಿಂದ ಡೊಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆ ನೋವಿನಿಂದಲೇ ಆ ಪಂಜಾಬ ಕೇಸರಿಯು ಅಸುನೀಗಿದರು ! ಅದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಭಗತಸಿಂಗ, ರಾಜಗುರು ಸುಖದೇವ ಅವರು ದಿ. ೧೭ ಡಿಸೆಂಬರ, ೧೯೨೮ ರಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೪ ಗಂಟೆಗೆ ಸಾಂಡರ್ಸನನ್ನು ಲಾಹೋರದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂದರು ! ಸ್ಕಾಟ ಪಾರಾದ. ಅನಂತರ ಸಾಯಮನ್ ಕಮೀಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಾಂಬೆಸೆಯುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಿರರ್ಥಕ ಚರ್ಚೆಯ ತೊಡು ಕುಟ್ಟುವ ವಾಕ್‌ಪಂಡಿತರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಭಗತಸಿಂಗ, ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತರು, ದಿಲ್ಲಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬು ಹಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಸಿಕ್ಕ ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಲಾಹೋರ ಒಳಸಂಚಿನ ಪ್ರಕರಣ ಬಯಲಿಗೆ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಗತಸಿಂಗ, ಸುಖದೇವ, ರಾಜಗುರು ಅವರಿಗೆ ದಿ. ೨೩-೩-೧೯೩೧ ರಂದು ಫಾಸಿ ಆಯಿತು. ಬಟುಕೇಶ್ವರ ದತ್ತ, ಕಿಶೋರಿಲಾಲ್, ಜಯದೇವ, ಶಿವತರ್ಮಾ, ಗಯಾಪ್ರಸಾದ, ಮಹಾವೀರ ಸಿಂಗ, ವಿಜಯಕುಮಾರಸಿಂಹ,

ಕನವರನಾಥ ತಿವಾರಿ ಇವರಿಗೆ ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಕುಂದನಗಾಲನಿಗೆ ೭ ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಮದತ್ತನಿಗೆ ೫ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ದಿ|| ೨೩ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೨೬ ರಂದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ವ್ಹಾಯಿಸಗಾಯರ ಸ್ಪೆಶಲ್ ರೇಲುಗಾಡಿ ಉರುಳಿಸಲು ಬಾಂಬ್ ಸ್ಫೋಟ ಮಾಡಿದಕ್ಕಾಗಿ ಖ್ಯಾತ ಹಿಂದಿ ಲೇಖಕರಾದ ಯಶ್‌ನಾಥ ಅವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸ್ಫೋಟದಲ್ಲಿ ವ್ಹಾಯಿಸಗಾಯರು ಜೀವಂತ ಪಾರಾದರು. ಮುಂದೆ ಯಶ್‌ನಾಥರಿಗಾದ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ೧೪ ವರ್ಷದ ಕಠಿಣ ಶಾರಾವಾಸದ ನಂತರ-ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು.

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕು. ಶಾಂತಾ ಘೋಷ ಎಂಬ ಹೈಸ್ಕೂಲವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ ಕೋಮಿಲ್ಲಿನ ಕಲೆಕ್ಟರನನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದಳು. ಕು. ವಿಶ್ವಾದಾಸ ಎಂಬ ಕಾಲೇಜು ಕುವರಿಯು ಬಂಗಾಲದ ಗವರ್ನರ್ ಸ್ವಾಸ್ಥನಲೇ ಜಾಕಸನ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಗುಂಡಿಗೆ ಅಹುತಿ ತಕ್ಕೊಂಡಳು.

೧೯೧೯ ರಲ್ಲಿ ಅಮೃತಸರದ ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡದ ಖಲ ಪುರುಷನಾದ ಸರ್ ಮಾಯಕೇಲ ಓಡ್ವಾಯರ ಎಂಬ ನೆರರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಪಂಜಾಬದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಸರದಾರ ಉಧಮ ಸಿಂಗನು ೧೯೪೦ ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದು ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗದ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಝಾದ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ವೀರಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದನು. ಹತಾಶರಾದ ಪೋಲೀಸರು ಅವನು ಯಾವ ಮರದ ಮರಗೆ ನಿಂತು ಕಾಳಗ ಮಾಡಿದನೋ ಆ ಮರವನ್ನು ಬೇರುಸಹಿತ ಕೆತ್ತಿ ಸಮಾಧಾನ ಹಚ್ಚಿ ಕೊಂಡರು.

ರಾಶಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ, ರಾಜಾ ಮಹೇಂದ್ರ ಪ್ರತಾಪರಂಥ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಮಾತೃ ಭೂಮಿಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆ ಆಗುವವರೆಗೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಅನಂತ ಯಾತನೆಯನ್ನೂ ಸಹಿಸಿದರು.

೧೯೩೦ ರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ದಂಡಿನಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಾರಿ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಧನಶೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಾರಡಾ, ಜಗನ್ನಾಥ ಶಿಂಧೆ ಮತ್ತು ಕುರ್ಬಾನ ಹುಸೇನ್ ಈ ನಾಲ್ವರು ದೇಶಭಕ್ತರನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದ ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ್ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಿ ಹಾಟಸನ್‌ನ ಎದೆಗೆ ಪುಣೆಯ ಕಾಲೇಜು ಕುಮಾರ ವಾಸುದೇವ ಬಳವಂತೆ ಗೋಗಟಿ ಎಂಬವನು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿದನು. ಆದರೆ ಹಾಟಸನ್‌ನು

ಕಬ್ಬಿಣ ಕವಚ ತೊಡುವ ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬದುಕಿಕೊಂಡ. ಸೇದ್ನ
ಅಪೂರ್ಣ ಉಳಿಯಿತು.

ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸ್ಫಂಡಿಲದ ಮೇಲೆ ಕೊನೆಯ ಬಲಿದಾನವು ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾ
ಷಚಂದ್ರ ಭೋಸರರು. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ
ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೇಷಾಂತರ ಮಾಡಿ ಪಾರಾಗಿ ಅವರು
ಅಫಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ ಆಝಾದ ಹಿಂದ ” ಸೈನ್ಯ ಸಂಘ
ಟಿಸಿ ನಾವು ಚಲೇಜಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅವರು, “ ಚಲೋದ್ದಿಲ್ಲಿ ” ಎಂದು
ಘೋಷಿಸುತ್ತ ಬ್ರಿಟಿಶರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಗುರಿ ಕೈಗೊಡುವದರೊಳ
ಗಾಗಿ ಅವರು ವಿಮಾನ ಆಪಘಾತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಪುರ್ಣಾಹುತಿ ಕೊಟ್ಟರು ! ಇಂಥವರೆ
ಲ್ಲರ ಬಲಿದಾನವು ನಮ್ಮ ದೇಶ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವಾಗ ಇವರನ್ನು
ನಾವು ಮರೆಯುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೇ ? ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಬಲಿದಾನದಿಂದ
ಅಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ !!

ಈ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯ ಯುವಕರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು,
ಮಹಿಳೆಯರು, ಮಹಾನುಭಾವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ದಾಸ್ಯ
ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಯಜ್ಞ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಬಗ್ಗೆ
ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಯೋಗ್ಯ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ
ವೆಂಬುದು ಕಟುಸತ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಆಗಿನ ಅತ್ಯಂತ
ಭಯಾನಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಹುರುಡುಂಬಿಸಿದರು.
“ ಸಾಧನಾನಾಂ ಅನೇಕತಾ ” ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಧೋರಣೆಯಾಗಿತ್ತು, ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು.
ಅವರು ಸ್ವತಃ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ
ತಾಂತ್ರಿಕ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವದು ಆತ್ಮಾಹುತಿಯ, ಗಲ್ಲಿಗೇರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು
ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಈ ಕೊನೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಜನರು, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಸಿದ್ಧರಾಗಲಾರ
ರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಕರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಕೆಂದು ಅನ್ನುವ
ವರೇ ಸಿಗಬಿದ್ದಾಗ, ಆತ್ಮಾಹುತಿಯ ಮಾತು ಬಹುದ್ದೂರಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ,
ಅವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕುದುರಿಸುವ
ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಸಭಿಕೆಳಲು, ಜನರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲ. ಆಗ ಸತ್ಯನಾರಾ
ಯಣ ಪೂಜೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಸಾದ ವಿತರಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆಗೆ ಭಾಷಣ
ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಆಗಿನವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಇಂಥ ನಿರಾಶೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ, ಸಶಸ್ತ್ರ
ಕ್ರಾಂತಿ, ಆತ್ಮಾಹುತಿ, ಗಲ್ಲು, ಆಜನ್ಮ ಕಾರಾವಾಸ ಇಂತಹ ಪ್ರಖರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾ
ನ್ಯವಾಗಿ ವಾತಾವರಣ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ

ಸಂಘಟನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವಾದರೂ ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿರೋಧವನ್ನೇತೂ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಸಹಾಯ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೊಂದರೆ ಅಂಥ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಖಂಡತ್ವ ಸಾತತ್ಯ ಉಳಿಸುವುದು ಅಶಕ್ತ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಬಾಂಬು, ಒಂದು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದರೆ ತೀರಿತು. ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋದಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಖಂಡ ಬೀಳುವದು. ಪೋಲೀಸರಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರಮ ವ್ಯಯವಾಗುವದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ದಾರಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಒಗ್ಗದು. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬೇಕು. ಒಂದು ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೊಂಡಿಗಳು ಸಣ್ಣವಿದ್ದು ಒಂದೆರಡು ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡವಿದ್ದರೆ ಆ ಸರಪಳಿ ಹರಿಯುವದು ಸಣ್ಣ ಕೊಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ, ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಡಿಯೇನೂ ಹರಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸರಪಳಿಯ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಆದರಲ್ಲಿಯ ತೀರ ದುರ್ಬಲ ಕೊಂಡಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಅಳಿಯ ಬೇಕಾಗುವದು. ಭಾರತೀಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸಾವರಕರ ಒಬ್ಬ ತಿಲಕ, ಒಬ್ಬ ಗಾಂಧಿಯವರ ಮೇಲಿಂದ ಅಳೆಯದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಅವಯವ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆದರೆ ಇಡಿ ದೇಹಕ್ಕೇ ಹೇಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಲ್ಲದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ದೇಶಭಕ್ತನ ಕೊನೆಯ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ದೇಶದ ಸಮಸ್ತ ಬಿಡಲಾರದು. ಸಾಮಾನ್ಯರ ತ್ಯಾಗ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರಗತಿಯೇ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ, ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಯ ಒರೆಗಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಶಸ್ತ್ರಕ್ರಾಂತಿಮಾಡುವವರಾಗಲೀ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡುವವರಾಗಲೀ ಎಲ್ಲರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಅವಶ್ಯ. ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವದನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕಟಾಕ್ಷವಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗಹತ್ತಿತು. ಗಾಂಧಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಧರಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಟ ಹಿಡಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಶಿಗುವದೋ ಎಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ, ಅದೂ ಎಂದೋ ಒಮ್ಮೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಕದ್ದುಮುಚ್ಚಿ ಬಾಂಬು ಸ್ಫೋಟ ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರ ಓಡಿಹೋಗುವದೇ ಎಂಬ ತಾತ್ಪಾರದ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಇಬ್ಬರೂ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳೇ ಇದ್ದು ದರಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಾನುಕಂಪ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಮುಖಂಡರೂ ಸಹ ಈ ಮಾತುಮರೆತು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪಾರದ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಳಿದುದು ದುರ್ದೈವ ! ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ವಿನಾಯಕರಾವ ಸಾವರಕರರು

೧೯೩೨ ದಿಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು

೧೯೩೨ ರ ಎಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಚಾಂದಣೀಚೌಕದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಜರುಗಿತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನವನ್ನು ನಡೆಯಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ವಿಶ್ವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ರೇಲು ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ, ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾದ ಕಾವಲು ಇಟ್ಟು ಸಂಶಯಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗೊತ್ತಾದದಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು ! ಅಧಿವೇಶನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ೩೦೦೦ ಜನ ರನ್ನಾದರೂ ಬಂಧಿಸಿರಬಹುದು. ೫೦೦ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಠರಾವು ಪಾಸು ಮಾಡಿದನಂತರ ಬಂಧಿತರಾದರು.

ದಿಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ೫ ಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರ ! ಸರ್ವಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ, ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಶಿವ್‌ದಾಂತಿ (ಅಥಣಿ) ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಅಂಬಕ್ಕ ಬಳಗಾರ (ಅಥಣಿ) ಇವರೇ ಆ ೫ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ದಿಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿನಿನಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ತಾವು ಹರಿದ್ವಾರ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಯಾತ್ರಿಕರೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾದರು. ಅಧಿವೇಶನವು ೫-೧೦ ನಿಮಿಷ ನಡೆದು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸಾಗಿ “ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ” ಗೀತೆಯಾಗುವಾಗ ಪೋಲೀಸರು, ಮಿಲಿಟಿಯವರು ಬಂದು ಲಾಠಿ ಹೊಡೆದು ಜನರನ್ನು ಚದುರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ರಣಭೋಡದಾಸ ಎಂಬವರು ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಮತ್ತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪವಾಸ ಹಾಗೂ ಅದರ ನಂತರ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ನಡೆದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣಾ ಚಳುವಳಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜನರ ಲಕ್ಷವು ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ದಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಿಂದ ಸರಕಾರದ ಕೂಡ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರತ್ಯವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಹರಿಜನಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷತೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಸಹಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ಆತ್ಮ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದಿನಾಂಕ ೮ ಮೇ ೧೯೩೩ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ೨೧ ದಿವಸದ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯರ ಭಾವನೆಗಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬೇರುಸಹಿತ ಅಲುಗಾಡಿದವು. ಸರಕಾರದವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಉಪವಾಸದ ೨೧ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ

ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಯವರ ಸೂಚನೆ ಮೇರೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬಾಪೂಜಿ ಅಣೆ ಅವರು ಕಾಯ್ದೆಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತ ಮಾಡಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಯಶವಸಾದಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿಮತಿ ಠಾಕರಸಿಯವರ 'ಪರ್ಣಕುಟಿ' ಎಂಬ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ೨೧ ದಿವಸದ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯ ಗೊಳಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ 'ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗೆ 'ಹರಿಜನ' ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದರು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನಡಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಚಾರ

ಈ ಉಪವಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಮನ ರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಕೇಶವ ರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬುರಾವ ಲಾಕೂರ, ಮೊದಲಾದವರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನಡಿಗೆಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸಿ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ದೇವರೆ ಗುಡಿಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶದ ಚಳುವಳಿ ನಡೆಯಿತು, ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯ ದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಅಫಣಿ, ಗೋಕಾಕ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಬೆಳಗಾವಿ ಐದು ತಾಲೂಕುಗಳ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸ್ಥಿ ತ್ವತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ವಿಸ್ತಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ದಿ|| ೧೧-೫-೧೯೩೩ ರಂದು ಹರಿಜನರನ್ನು ಸರ್ವಣ ಹಿಂದುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಹನುಮನಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಪ್ರವೇಶದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿವ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಾಸುದೇವರಾವ (ಮಾಮಾ) ಪೆಂಡಸೆ ಇವರಿಗೆ ೩೦ ರೂ. ದಂಡ ಇಲ್ಲವೆ ೧ ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ (ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ) ಆಯಿತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ೨|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಈ ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕಳಿಸ ಲಾಯಿತು. ಜಯದೇವರಾವ ಮತ್ತು ಪೆಂಡಸೆ ಅವರನ್ನು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಸೆಬ್ ಜೇಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸೆಬ್ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗಲಿಚ್ಛೇತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಇಬ್ಬರೂ ಉಪವಾಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಐದು ದಿನ ಕಳೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಂಡ ತುಂಬಲು ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದ ಸಲಹೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಮಗದಾಮ ಎಂಬವರು ದಂಡ ತುಂಬಿ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆ, ದೇಶವ್ಯಾಪಿ ಸಂಚಾರ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ಮುಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ದಿ|| ೧೨-೨-೧೯೩೩ ರಂದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜನರದೊಂದು ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಪರಿಸತ್ತು ಕೂಡಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿ ಪ್ಲಾಯಿಸ್‌ಸಾಯರ ಬೆಟ್ಟ ಕೇಳಿದರು. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ತರ ಬಂತು. ಆಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಕಾರ್ಯದೇ ಭಂಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಯದೇ ಭಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಜಂಗಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಸಿಂದಿಗಡ ಕಡಿದು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಹರಿದನ ಸೇವಾ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ದಿ|| ೧ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೩೩ ರಂದು ಗುಜರಾತದ ರಾಸ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವವನ್ನು ಅವರು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುನ್ನಾದಿನ ರಾತ್ರಿಯೇ ಜ್ವರವನ್ನು ಹಾಗೂ ೩೪ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ೪ ನೇ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯರವಣಾ ಗ್ರಾಮದ ಹದ್ದಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಪುಣೆ ಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದರು. ಈ ಆಜ್ಞೆ ಮುರಿದದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ೧ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪದ ಕೊಡದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪುನಃ ದಿ|| ೧೪-೮-೧೯೩೩ ರಂದು ಉಪವಾಸ ಕೈಕೊಂಡರು. ಐದು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಅವರ ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಪುಣೆಯ ಸಸಾನ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡು ದಿ|| ೨೩ ರಂದು ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆಗ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿಪರೆಗೆ ಅಂದರೆ ದಿ|| ೩-೮-೧೯೩೪ ರ ವರೆಗೆ ತಾನು ಕೈದಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವೆನೆಂದು ಬಗೆದು ಕೇವಲ ಹರಿದನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ನವೆಂಬರ್ ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹರಿದನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ಈ ದೇಶ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪುಣೆಗೆ ಬರುವಾಗ ದಿ|| ೨೫-೭-೧೯೩೪ ರಂದು ಅವರಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಬಾಂಬು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಾರಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವದರ ಬದಲು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ೭ ಜನರಿಗೆ ಗಾಯಗಲಾದವು.

ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿದ್ದರು. ಆಗ ಕಾಲೇಜರೋಡದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಭುವನ ಇರುವ ಬೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೂರು ದಿನ ತಂಗಿದ್ದರು. ಆಗಿನ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರೀ ಬಾಪೂಜಿ ಅಣೆ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿ ಆದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಗೂಡ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದರು. ನಿಷ್ಪಾವಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಹಾಗೂ ಸಂಧಿಸಾಧಕಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಗೂ ಸೋಡಾದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಡಬೇಕು ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಈ ಚರ್ಚೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಾಪದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಡಲು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅದರಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರು. ನಿಷ್ಪಾಣ, ಕಿತ್ತೂರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಭಾಷಣಗಳಾದವು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಕರಣ

ಸಂಕೇಶ್ವರ ಮಠದ ಆಗಿನ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು (ಶ್ರೀ ಜೇರೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು) ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳು ಧರ್ಮ ಸಮ್ಮತವಾಗಿಲ್ಲ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಗೋಕಾಕ, ಹುದಲಿ, ಪಾಜ್ಜಾಪೂರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಪಾಜ್ಜಾಪೂರ ಮುಕ್ತಾಮಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಗಳವರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ, " ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಡಿತರ ಪರಿಷತ್ತು ಕರೆಯುವೆವು, ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವೆವು. " ಎಂದು ಹೇಳಿದರಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಾವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟರು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ದಿನವೇ ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಥ ಸೇರಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮೇಲೆ ಕಟು ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದರು, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆಯವರು ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮರು ದಿವಸ ಸಭೆ ಕರೆದು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಶ್ರೀಗಳವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ವೈಖರಿ ಬದಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ೩೨ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಯೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಶ್ರೀಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರು ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೂ

ಹಂಚಿದರು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪಂಥರಪೂರದ ಪಂಡಿತ ಧಾರೂರಕರ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಗಂಡಾಳೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಂಡಿತದ್ವಯರೊಡನೆ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ-ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿಯವರ ಪಾದವಿವಾದ ನಡೆಯಿತು. ಮೂರುದಿನ ಪಾದ ನಡೆದರೂ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಹ ಸಮಾಧಾನಕಾರಕ ಉತ್ತರ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಆರ್ಯಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಇದೆಯೋ ಅಥವಾ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಿದೆಯೋ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಂತೂ ಪಂಡಿತರು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು.

ನಾಲ್ಕನೇದಿನ ನಾಶಿಕದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಡಾ|| ಕುರ್ತಕೋಟಿ ಮಹಾಭಾಗ ವತರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದರು. ಅಂದು ಹನುಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆದ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲದೋ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹೋಗಿ ಲಾಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೇ ಬದುಕಲಾರದೆಯೋ ಸಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಗಿದರು. ಪ್ರವಚನ ಕೇಳಲು ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನರಮೇಲೆ ಅವರ ಎರಡು ದಿನದ ಭಾಷಣದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮೂರನೇ ದಿನ ಪ್ರವಚನ ನಡೆದಾಗ ಪಂ.ಧಾರೂರಕರರು ಅಟ್ಟಿದ ಮೇಲಿಂದ ಬಂದು ವ್ಯಾಸಪೀಠದ ಬದಿಗೆ ನಿಂತು ಏನೇನೋ ಅಸಭ್ಯ ಮಾತಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಈ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಂಗತನ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಸಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಾತಾವರಣವು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿ ಗೊಂದಲ ಸುರು ಆಯಿತು. ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾರು. ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕು ಬೇಕಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಖರ ವಿರೋಧದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಬೇಳೆ ಇನ್ನು ಬೇಯಲಾರದೆಂದರಿತು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪೋಲೀಸರ ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಕೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಮಠ ಸೇರಿದರು.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಆಶಂಕರೂಪವಾಗಿ ಬಹುದಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಚಾರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಇಂತು ಹೆಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನಂತರ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ-ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ಕಾಲ್ನಡಿ ಗೆಯ ಹರಿಜನ ಸೇವಾ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಂದಿಗೆ ಹಿರಕುಡಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲಮಾನ ಗೌಡನು ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟನು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರ ಪರವಾನಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಫೌಜದಾರರಿಂದ ಖಚಿತ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ದಿನ ಅವರು ಊಟವಿಲ್ಲದೆ ಉಪವಾಸ ಬೀಳಬೇಕಾಯಿತು, ಇದರಂತೆ

ದಿ||೩-೯-೩೩ರಂದು ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಪ್ರಚಾರಪಥಕವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ನಂತರ ಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವು ಎರಡು ತಿಂಗಳ ನಡೆಯಿತು. ಶ್ರೀ ಅಮೃತ ಲಾಲ ಶೆಟ್ಟರ (ಶೆಟ್ಟರ ಬಾಪ್ಪ) ಹಾಗೂ ಸದಾಶಿವರಾವ ಕಾರ್ನಾಡರು ಜುಲೈ ೧೯೩೩ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಆಗ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇವರ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿಜನ ಸೇವಕ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಹರಿಜನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ನಂತರ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ-ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಪುನಃ ಕಾರ್ಯದಿಂಥಾ ಅಂದೋಲನದತ್ತ ಹೊರಳಿದರು. ಸಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂ ಜಿಯವರಿಗೆ ೨|| ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು.

ಜಯದೇವರಾಯರು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲಿನ ಕಂಡರು !

೧೯೩೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ೩೦ ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ ಲಾರ್ಡ್ ಬ್ರೆಬೋರ್ನ್ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುವವರಿದ್ದರು. ಅದರ ಮುನ್ನಾದಿನ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಾಳೆ, ಗುಂಡೋಪಂತ ಉಂಡಾಳೆ ಅವರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಶಹಾಪೂರ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಅವರನ್ನು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇನು ಸಂಬಂಧ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಿಚಾರಣೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಾಂಗಲಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅನ್ಯಾಯದ್ದೆಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಶ್ರೀ ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರು ಉಪವಾಸ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಸಂಗಡಿಗರಿಬ್ಬರೂ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಪ್ರಣಯ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಸಾಂಗಲಿ ದರಬಾರವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿ ಲೇಖ ಬರೆಯಿತು. ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಅಭ್ಯಂಕರ ವಕೀಲರು ದಿವಾಣರನ್ನು ಕಂಡು ಪೂವರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಪರಿಣಾಮತಃ ಬಂಧಿಸಿದ ಎಂಟನೇ ದಿನ ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ ಪ್ರಕರಣ

ಗವರ್ನರರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನಿಂದ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಹಾ ದೇವ ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿಂದ ಟೆಲೆಗ್ರಾಫಿಕ್ ಹೋಗುವ ದಾರಿಗೆ 'ಬ್ರೆಬೋರ್ನ್ ರೋಡ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಇಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಶ್ರೀ ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರರು ಆ ರೋಡಿಗೆ 'ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ರೇಲ್ವೆ ಓಡ್ವರ ಬ್ರಿಜದ ಹತ್ತರ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಘೌಜದಾರ ಜೈ ಅವರು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ

ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಶಾಕೂರರು ನಾಮಕರಣ ಭಾಷಣ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಘಾಜಿದಾರರು ಅವರ ಮೈಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋದರು. ಶುಸು ತಿಕ್ಕಾಟ ಆಯಿತು. ಶಾಕೂರರ ಮೂಗಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣ ನಡಿಸಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ರೋಡಿಗೆ ಅಂದಿನಿಂದ 'ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರೋಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ರೂಢವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ ಬಂದನುಕತ ನಗರಪಾಲಿಕೆಯವರು ಸಹ ಆ ಹೆಸರನ್ನೇ ತಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಕಾರಗಳು, ಕಾಯದೇ ಭಂಗದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಧ್ವಜಮದನೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ದಿನಾಚರಣೆ, ಸರವಳ ಜಗ್ಗಿ ರೇಲುಗಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆ, ಹರಿಜನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಅವರು ದೇಶವಾದ್ಯಂತ ಕೈಕೊಂಡ ಸಂಚಾರ, ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಲಕ್ಷವು ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗದಿಂದ ಹರಿಜನ ಕಾರ್ಯದಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿಯೂ ಡಾ|| ಬಿಫನ ಜಂದ್ರ ರಾಯ ಮತ್ತು ಭುಲಾಘಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅನ್ಯಾಯ ಕಾಯ್ದೆಗಳನ್ನು ರದ್ದು ಪಡಿಸುವದು, ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡು ಗಡೆ ಮಾಡುವದು, ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆ ಮಾಡುವಂಥ ಕಾಯ್ದೆ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೋಧ ಮಾಡುವದು, ಒಕ್ಕಲುತನ ಸಂಘರಣೆ, ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ಮುಖಾಂತರ ಜಾರಿಗೆ ತರಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ಅವರು ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೩೪ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿಸಿದರು.

ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದೆ ಬಾಹಿರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಯ್ದೆಬಾಹಿರ ಎಂದು ಸರಕಾರವು ಸಾರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಲಹೆಯ ಮೇಡೆಗೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ - ಕಮೀ ಟಿಯ ಅಧಿವೇಶನವು ದಿನಾಂಕ ೧೮-೧೨-೧೯, ಮೇ ೧೯೩೪ ರಂದು ಪಾಟ್ನಾದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನ ನಿಗಿತು, ಮತ್ತು ಡಾ|| ಅನಸಾರಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಬೋರ್ಡ್ ನೇಮಿಸಿತು. ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸ್ವಗಿತವಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಗಳು ಪುನರ್ಘಟಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದವು. ಸರಕಾರವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷೇಪಣೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನು ತಗದು ಹಾಕಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ ಕಾರದವರು ಕೊಡಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ಮುಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ದಾರಿ ಸುಗಮ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸದ್ಯ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸು ನಿರ್ಣಯಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ

ಪಕ್ಷದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹುರಿಯಾಳುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮತದೊರಕಿಸಿ ಒಂದೆಡೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಜನಹಿತದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಅಹಿತಕರ ಘಟನೆ ರದ್ದಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು, ಹೀಗೆ ದ್ವಿಮುಖ ಧೋರಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಉದಯವು ಪಾಖ್ಯಾದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯ ನರೇಂದ್ರದೇವ, ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ, ರಾಮ ಮನೋಹರ ಲೋಹಿಯಾ ಮುಂತಾದವರ ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗುಂಪು ತಲೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತರುಣ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸಮಾಜವಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿಂದ ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯದ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಪುನಃ ಕಾಯ್ದೆ ಭಂಗ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದವರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗತೊಡಗಿದರು. ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯ ಜೇಲಿನ ಪ್ರತಿಬಂಧವು ಕ್ರಮೇಣ ಸಡಿಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೊಲಿ ಅಂಥ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸರಕಾರದಕೂಡ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತ ಮಾಡಿದರು. ಅಂತೂ ೩ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯಾರೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಸೇನಾಬಲದ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಕಾರ್ಯ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಸುಬ್ಬರಾವ ಹರ್ಡಿಕರ ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಬಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃತ್ತಿಯ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿತುಂಬುವಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ೧೯೧೩ ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಹೋದ ಅಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಷಯದ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಪಡೆದು ಡಾಕ್ಟರನಾದ. ಆದರೆ ಮನೆತನದ ಬಡತನವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಶ್ರೀ ಹರ್ಡಿಕರರು ಸರಕಾರಿ ನೆವಕರಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಜ್ಜನ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿಸಿತು ಭಾರತಮಾತೆಯ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಗೆ ಹೆಣಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರೈವರುಷ ನಿಂತು ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರ

ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳು ಇವರಿಗೆ ದೊರೆತವು. ೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸಹಕಾರದ ಆಂದೋಲನ ಸುರು ಆಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಧಾಮುಕಿದರು. ತರುಣರಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಉಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಯೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಧಾರೆ ಯಿರೆದೊಕೊಂಡರು. ಸೇವಾದಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದರು. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಸೇವಾದಲವೆಂಬ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಂಘಟನೆ ಯಾಯಿತು ತರುಣರನ್ನು, ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಯುವಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕವಾಯತು ಕಲಿಸಿ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ದೇಶ ಸೇವೆಯ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊಡುವವೇ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಕಾಯುವುದು, ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ವಿಡುಗು, ಬರಗಾಲ, ಭೂಕಂಪ ಮುಂತಾದ ದೈವೀ ಆಪತ್ತು ಬಂದಾಗ, ಜನರು ಬಳಲುತ್ತಿರುವಾಗ, ಭಾರತದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ದುಃಖ ತರ, ಅರ್ತರ, ಸೇವೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ಜೇಲು ಸೇರುವದಂತೂ ಈ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಗುರಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು.

ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥನೆಯ ಗುರುಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ. ಶಹಾ ಮೂರಿನ ದಾಮುಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆ, ಮುರಗೋಡದ ಧೊಂಡೋ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರು ಬಹಳ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸೇವಾದಲ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ರಾಜಕೀಯ ಬೋಧಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ತರುಣರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಮಾಡಿದಬಗ್ಗೆ ದಾಮುಅಣ್ಣಾ ಲೇಂಗಡೆಯವರಿಗೆ ಥಾಲು ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ್ಮ

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ|| ಸವಣೂರ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಿತ್ರ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು ಕೆಲದಿನ ನಡೆಸಿದರು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತರು ಅರುಣೋ ದಯ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ನಡೆಸಿದರು. ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಧನುಜಯ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ವರುಷ ಬೆಳಗಾವಿ ಯಲ್ಲಿ ತಂದು ನಡೆಸಿದರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಹಣಮಂತರಾವ ಮೊಹರೆ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ,

ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ,ಡಾ|| ತೆರಗುಂಡಿ,ಶೇಷಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಅದರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ೧೯೩೦ ನೇ ಇಸವಿಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ದಾತಾರ, ಗೋಖಲೆಯವರು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ವನ್ನು ದೈನಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪಾದರಾವ ಕಿತ್ತೂರ ಅವರು ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು.

ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ

೧೯೩೦ ರಿಂದ ೧೯೩೪ ರ ವರೆಗೆ ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ ಒಳ್ಳೇ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಖಾದಿಯು ಹುದ್ದಿ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಭಾಗೋಜಕೊಪ್ಪ, ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗೆ ತುಸುತುಸು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವಷ್ಟು ಅದು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬೇಕಾದರೆ, ಸ್ವದೇಶಿ ಗಿರಣಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ಕೊಡಲೇ ಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅ. ಭಾ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯೂ ಸ್ವದೇಶಿ ಗಿರಣಿಗಳ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ನಿರೋಧನೆ (ಪಿಕ್‌ಟಿಂಗ್) ಸುರು ಆದವು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಾವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಒಂದು ವರುಷದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಹೊಸದಾಗಿ ತರಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಶಿಲಕು ಇದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾರದೆ ಅದನ್ನು ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ಸೀಲ ಮಾಡಿ ಇಡುವದಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಯಿತು.

ಬಟ್ಟೆಯ ಜೊತೆಗೇ ಉಳಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದವುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಂದೋಲನ ಸಾಗಿತು. ಯಾವಯಾವ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಶ್ರೀ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ ರಾಮರಾಯರು ಸ್ವದೇಶಿ ಕೈಪಿಡಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯ

ಬೆಳಗಾವಿ ತಮ್ಮದೆಂದು ಮರಾಠಿಗರು ಮೊದಲಿಗೆ ಅಪಸ್ವರ ತೆಗೆದದ್ದು ಇದೇ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಬೆಳಗಾವಿಯು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಳವಂತರಾವ ದಾತಾರ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ವೆಂಕಟರಾವ ಪಂಡಿತ, ಡಾ|| ತೆರಗುಂಡಿ, ಅರವಿಂದ ಜೋಶಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹರಾವ ಜೋಶಿ, ಭೀಮರಾವ ಬೆಟಗೇರಿ, ವೆಂಕಟರಾವ ಮುತಾಲಿಕ, ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಂಡೋಪಂತ, ಅಡ್ವಣಿಗಿ ವಕೀಲ, ವಿ. ಪಿ. ಕಿತ್ತೂರ ವಕೀಲ, ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಗೋಪಾಳರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಸಂದೇಶ) ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವದು.

೧೯೩೬ ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚುನಾವಣೆ

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ೧೯೩೫ ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ಕೊಡುವದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿತು. ಪ್ರೌಢ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಆಗ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಲರೊ.ಬಾಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತರೂಪಾಯಿ ಸರಕಾರಿ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವವರು ಹಾಗೂ ಆದಾಯಕರ ಕೊಡುವವರು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದವರು ಮಾತ್ರ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಆಗ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪೂರ ಮತ್ತು ಕಾರವಾರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕೂಡಿ ಆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರನಿಯುಕ್ತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳಗಳು ರದ್ದಾಗಿ ಲೋಕ ನಿಯುಕ್ತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ಬರುವವಿವು. ಗವರ್ನರರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಓದು ಪ್ರಾಂತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಎಲ್ಲ ಅಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿತು.

ಮತದಾರನ ಆರ್ಹತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಶಾಬ್ದಿಕ ಅರ್ಥಾನುಗಾಮಿತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಘಟನೆಗಳು ಈ ಚುನಾವಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ಅರವಿಂದರಾವ ಜೋಶಿಯವರು ಎಮ್. ಎ. ಪದವೀಧರರಿದ್ದರೂ ಅವರ ಹೆಸರು ಮತದಾರ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ದಿವಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರು ಕೋರ್ಟಿಗೆ ತಕರಾರು ಮಾಡಿದರು. ಅರವಿಂದರಾಯರು ಎಮ್. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟು ಹಾಜರ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟು ಹಾಜರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲೆಂಬ ಕಾರಣ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಅರ್ಜಿ ಕಿತ್ತಿಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈ ಮೂರ್ಖತನದ ಹುಕುಮಿನ ವಿರುದ್ಧ ಅಪೀಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮತದಾರ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ! ಇದೊಂದು ಕಲಿತ ಮೂರ್ಖರ ಚಿತ್ರ !

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಆಗ ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಅಥಣಿ, ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕುಗಳ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂರು, ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ, ಖಾನಾಪೂರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕುಗಳ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಹೀಗೆ ಆರು ಸ್ಥಳಗಳಿದ್ದವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮತ ದಾರನಿಗೆ ಮೂರು ಮತಗಳಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಹುರಿಯಾಳುವಿಗೆ ಕೊಡ ಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಹಂಚಿ ಮತದಾನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಲತ್ಠೆ ಈ ಮೂವರು ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪರಪ್ಪಾ ಜಕಾತಿ (ತಿಗಡಿ) ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೆ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ಪಕೀಲ ಇವರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹುರಿಯಾಳುಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಅಂಗಡಿ, ಪಂಡಿತಪ್ಪಾ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಕರಾಳೆ ಮತ್ತು ಮರಾಳೆ ಅವರೂ, ದ. ಭಾಗಕ್ಕೆ ಲಾಡ ಪಕೀಲ, ರಂಗೂಬಾಯಿ ಭೊಸಲೆ, ಚಚಡಿ ದೇಸಾಯಿ ಅವರೂ ಹುರಿಯಾಳಾಗಿ ನಿಂತರು. ಪ್ರಚಾರ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಸಮುದ್ರದ ತೆರೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಪಂ.ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋದರು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಲು, ಅವರನ್ನು ನೋಡಲು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು, ಮಕ್ಕಳು ಬಿಸಿಲು, ಚಳಿ, ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ಆರೇಳು ತಾಸಿನ ವರೆಗೆ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ ದೃಶ್ಯ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಗೀ ಗೀ ಪದ, ಕೀರ್ತನೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ತಿಪ್ಪಣ್ಣಾಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕಳ್ಳಿ (ಗದಗ ಬೆಟಗೇರಿ), ಕರಿಗುದರಿ, ಚಿನ್ನಯಸ್ವಾಮಿ ಒಂಕಾರಮಠ ಇವರು ಕೀರ್ತನದ ರಂಗವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ. ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಲತ್ಠೆ, ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲ, ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮಂಡಗುದ್ದಿ, ಅನಂತರಾವ ಕಟಕೋಳ, ದೇವು ಪಂಡಿತ, ಗುರು ಮಾಸ್ತರ ಜೇರೆ, ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಖನಾಪೂರ). ಅನಂತರಾವ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ, ದತ್ತೋಪಂತ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಬಾಪೂ ಗೋಖಲೆ, ಬಾಬೂರಾವ ಠಾಕೂರ, ಮಂಡಲೀಕಜಿ, ಪ್ರಭೂ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ, ಬಸಪ್ಪಣ್ಣ ಅರಗಾವಿ, ಚನ್ನಪ್ಪಾ ವಾಲಿ, ಶಾಂತಿನಾಥ ಇಂಗಳೆ, ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆ, ಪಾದಿಸಾಹೇಬ ಶೇಖ, ಧೊಂಡೊ ಯಲ್ಲೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಬಾಬುರಾವ ಮಾಟೊಳ್ಳಿ) ಮೊದಲಾದವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ರಂಗವನ್ನು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯನ್ನದೆ ದುಡಿದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದೊಂದು ದಿನ ೧೫ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಂಚದ, ದುಡ್ಡಿನ, ಸೆರೆಸಿಂಧಿಯ ಚಾತೀಯ ತೆಯ ಯಾವ ಪ್ರಲೋಭನವೂ ಆಗ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮತಕೊಡುವದೊಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಧೈಯವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರೂ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಉಮೇದವಾರರು

ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತದಿಂದ ಅರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವಂತೆ ಆಯಿತು.

೧೯೧೯ ರ ಮೋರ್ಲೆ ಮಿಂಟೂ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದ ದೊರೆತ ಸ್ವಾಧಿಕಾರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಹಾಗೂ ಕಾಯದೆ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತಪ್ಪಾ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಇವರಿವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪಕ್ಷಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ತುರುಸಿನಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಪಕ್ಷದಿಂದ ಶ್ರೀ ಬೆಳವಿ ಅವರು ಮುಂಬಯಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿಗೆ ಆರಿಸಿಬಂದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂಗಡಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರೇ ಕಾಯದೆ ಕೌನ್ಸಿಲಿಗೆ ಆರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೋಕಲಬೋರ್ಡ್, ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಅಂಗಡಿಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢವಾದರೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಾಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಚುಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರೂ ಬೆಂಬಲ ವಾಗಿಯೇ ನಿಂತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೯೩೭ ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಜಯ ದೊರಕಿದ ನಂತರ ಈ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ನಿರ್ನಾಮವಾದವು. ಶ್ರೀ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪಾ ಅಂಗಡಿಯವರು ಮುಂದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀ ಪಂಡಿತಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯವರು ಮೂಲೆಗುಪ್ತಾದರು.

ಖೇರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ

ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ೧೯೩೭ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲಡ್ಕೆಯವರು ಅರ್ಧಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಗಳಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿಯವರು ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಉಪಸಭಾಪತಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೀ ಕೇಶವರಾವ ಗೋಖಲೆಯವರು ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಚುನಾಯಿತರಾದರು.

ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಸಮ್ಮೇಳನವು ೧೯೩೭ ರ ಎಪ್ರಿಲ

ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹುದ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿತು. ಗಾಂಧಿವಿಚಾರದ ಎಲ್ಲ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮ. ಗಾಂಧಿ, ಜಮನಾಲಾಲ್ ಬಸಾಜ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ, ಖಾನ ಅಬ್ದುಲ ಗಫಾರಖಾನ್, ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ಮಹಾದೇವಭಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖಂಡರನ್ನು ತೀರಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಕುಂದರನಾಡಿದಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಲಭಿಸಿತು. ಹುದ್ದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಗಸಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಗುಡ್ಡದ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ವಡವಿ, ಪಂಡಲೀಕಜಿ, ವಾಮನರಾವ ಜಿರರಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಸಿದ್ಧರಾವ ಪೂಜಾರ, ಯಾಳಗಿ ಮುಂತಾದವರೂ ಹುದ್ದಿಯ ಊರ ಜನತೆಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಹುರುಪಿನಿಂದ ದುಡಿದು ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗಕೋಪವಾಗಿ ಧೋ ಧೋ ಎಂದು ಮಳೆ ಸುರಿದವರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಂಟಪ ತೊಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಮ್ಮೇಲನವನ್ನು ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಗಾಂಧಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಚಾರವು ಈ ಸಮ್ಮೇಲನದ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿದ್ದರೂ ಗಾಂಧಿ ಎಂದರೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಎಂದರೇ ಗಾಂಧಿ ಎಂಬುದು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ತಾನೇ ನಡೆದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತದ ಜಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಚಾರನಡೆಯಿತು. ಅನೇಕ ಗಾಂಧಿವಾದಿಗಳು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು, ಅದೇಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಬಂದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರು ಗವ್ವರ್ನರರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸದ ಹೊರ್ತು ಅವರು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಒಂದೇಸವನೆ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರು ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಅದು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುವದಿಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. “ನಾವು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ತಕ್ಕೊಂಡರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನಾವು ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಿರುವವೋ, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಬಾರದು ಅಷ್ಟೇ. ಚಳವಳಿ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ರಾಜನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲೇನು ಮಹಾ” ಎಂದು ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲರ ವಾದ ಸರಣಿಯಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಅದೇ ರೀತಿ ನಿರ್ಣಯವೂ ಆಯಿತು.

ಶೀವ್ರವೇ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಗಳ ರಚನೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ನಡೆದವು. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಳು ಜನರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಖೇರ, ಗೃಹಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ಕನ್ಹಯ್ಯಾಲಾ ಮುನಶಿ, ಕಂದಾಯಮಂತ್ರಿ ಮುರಾರಜಿ ದೇಸಾಯಿ, ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲತ್ಕೆ, ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿ ಡಾ|| ಗಿಲ್ಲರ, ರಸ್ತೆನೀರಾವಾರಿ ಮಂತ್ರಿ ಬ್ಯಾ.ನೂರಿ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ತಪಾಸೆ ಯವರು ಆಯಾ ಖಾತೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯ ಸುರು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಸುಮಾರು ಮೂರು ವರುಷ ಅಂದರೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸುರು ಮಾಡುವವರೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ-ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ದನಗಳ ಮೇಲಿನ ಹುಲ್ಲುಬನ್ನಿ ಕರ ರವ್ವ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿ, ಕೊಡುದಾರಿ, ಚಿಕ್ಕ ಬಾಂಧಾರಾ, ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ ವರ್ಗ, ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ, ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲೋದ್ಯೋಗ ವೆಂದು ನೂಲುವ ಹಾಗೂ ನೇಯುವ ವರ್ಗ ಸುರು ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದವು. ವಿಲೇವಾರಿ ಪಾಟರ ಸಪ್ಲಾಯ ಎಂಡ ಆಪ್ರೋಚ ರೋಡ ಕಮಿಟಿ, ಎಂಬ ಕಮಿಟಿಗಳು ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕಲೆಕ್ಟರರು ಈ ಕಮಿಟಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಶ್ರೀ ಪಾಮನರಾವ ದೇಸಾಯಿ ಬಿದರಿ ಯವರನ್ನು ಈ ಕಮಿಟಿಗೆ ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯೆಂದು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ಬಹಳ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟು ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿ ಸಂಪು

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿಯ ಕಾಮ ಗಾರರು ಶ್ರೀ ದುಂಡಪ್ಪ ಸಂಸುಧಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಸಂಪು ಹೂಡಿದರು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯು ಅತ್ತ ಲಕ್ಷ ಪೂರೈಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸಂಧಾನದಿಂದ ಕಾಮಗಾರರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರ ರಾಯರು, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕಜಿಯರು ಸಲಹೆಯು ತ್ತರು. ಕಾಫುಗಾರರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಸು ಹಿಂಸಾಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಅಸಂತುಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ಮುಂತಾದವರ ಧೋರಣೆ ಗಿರಣಿ ಮಾಲಕರನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಪಕ್ಷ ಕಟ್ಟಿದರು. ವಿನಾಕಾರಣ ಸಿಟ್ಟಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೂಲಿಕಾರರು ಬಹಳ ಹಾನಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಸಂಪು ನಡೆಯಿತು. ನೂರಾರು ಹಳೇ ಕೂಲಿಕಾರರು ಕಾಯಂ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿರಾಶ್ರಿತರಾದರು ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ತಪ್ಪಿ ಮತಭೇದ ಸುರುವಾಯಿತು. ಇದೇಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಾಯತ

ಮುಖಂಡರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸೇರಕಾರ ರಾಜನಿಷ್ಠರೂ ಆಗಿದ್ದ ರಾಪಬಹಾದ್ದೂರ ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ ಅಂಗಡಿಯವರು ಮೊಟ್ಟನೆ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಬೆಳೆಸಿ ಹತ್ತಿದರು. ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ ತೀರಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಇನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವದು ಖಂಡಿತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಇನ್ನು ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವದೇ ಲೇಸೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಇವರು ಕಡೆತನಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಒಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗುವ ಹವ್ಯಾಸ ತಳೆದರು. ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಮತ್ತು ಭೇದ ಹುಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಫಲರಾದರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತ

ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತ ಸಂಭವಿಸಿತು. ೩೪ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮನವಳ್ಳಿ ವೇಲರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮಾಡುವ ಆಂದೋಲನ, ಕರಬಂದಿ, ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಡೆದವು. ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಕೆಲ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ಜನಜಂಗುಳಿಯು ಆ ಜೇಲಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾವಲುಗಾರ ನಾಲ್ಕುಜನ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೊಂದುಹಾಕಿ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಾತಾವರಣ ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಮವಾಗಿ ಸರಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಸುರು ಆಯಿತು. ನೂರಾರು ಕುಟುಂಬಗಳು ಸಂಸ್ಥಾನ ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊರಗೆ ಹೋದವು. ಈ ದುರಂತದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಮಾಡಿದ ಹಿಂಸಾಚಾರ ನಿರ್ದೇಶಾರ್ಹವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯೂ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೂ ಪ್ರಕಟನೆ ತೆಗೆದರು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಸಹಿಸಲಾಗದೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆದದ್ದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹಿಂಸಾಚಾರದ ಉಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಮುಖಂಡರು ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಡಹತ್ತಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹರಿಜನದಲ್ಲಿ ಲೇಖ ಬರೆದು ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಲಾಭ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪಡೆಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಶ ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮತಭೇದವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ರಾಮದುರ್ಗ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಜಾತೀಯತೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು.

ಯುದ್ಧದ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಯುರೋಪದ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿದವು. ಭಾರತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಳೆದರು. ಧನ, - ಜಗ- ಸಾಮಗ್ರಿ ಬಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂರೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರ ಮಾಡಿತು. ಭಾರತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, ಸುಲಿಯುವದು ಸರಕಾರದ ಸಂಕಲ್ಪವಾಯಿತು. ಅವರ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚಾರಿ ಮಂಡಲದ ನಿರ್ಣಯದಂತೆ ಅವು ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವು.

ಯುದ್ಧ ನಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ

ಮತ್ತು

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಈ ಯುದ್ಧವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾರಿದ ಯುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಕ್ಕೂ ಜರ್ಮನಿಗೂ ಯಾವದೇ ಪ್ರಕಾರದ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಭಾರತವು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿ ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾವದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಘೋರ ಪಾಪವೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿ ಹತ್ತಿತು. ಇದೇ ೧೯೪೧ ರ ಯುದ್ಧ ನಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ.

ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದ ಯಾವದೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕಿಂತ ಶುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಯಾದಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗಳು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಕೂಡಬೇಕು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಧರವಷ್ಟೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆಚಾರ್ಯ ವಿನೋಬಾ

ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಕೆಲವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ಆಯಿತು.

ಗೋಕಾಕ ಗಿರಣಿಯ ಸಂಘ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗದ ದುರಂತದಿಂದ ಅಭೇದ ವಾಗಿವ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಈ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಕಠಿಣ ವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಯಾವುದನ್ನೂ ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಒಯ್ದದೆ ಒಳ್ಳೇ ಸಂಯಮದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಳಿಗಳು ೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟವು. ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅಣಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯ

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಾಮ ಸುಧಾರಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಖಾದಿಸಂತೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಖಾದಿಹುಂಡಿ ಮಾರಿ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಖಾದಿ ಹೊತ್ತು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿ ಯವರು ಒಳ್ಳೇ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣೂ ಗುರೂಜಿ, ಅಣ್ಣಾ ಬಸಪ್ಪ ರಾಮಣ್ಣಾ ಗಡದ, ವೀರಪ್ಪ ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಜಿ. ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಜ್ಜಪ್ಪ ತೊಂಡಿಕಟ್ಟಿ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹಾಲಿ ಮುಂತಾದವರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ದರು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ವಾಮನರಾಯರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಡುರಟ್ಟಿ, ಉರವಿನಹಟ್ಟಿ, ಈರನಹಟ್ಟಿ, ಕೊಳಿವಿ, ಅಕ್ಕತುಂಗೇರಹಾಳ ಮುಂತಾದ ಕುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಆಯಾಷ್ಠ ಸವಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸುಗ್ರಾಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಹುದಲಿಯ ಕುಮರಿ ಆಶ್ರಮವೂ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುಂಡಲೀಕಜಿ, ವಡವಿ, ದಾದಾ ಕಾಳೆ ಮುಂತಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೂರುವರುಷ ಸಂದುತ್ತ ಬಂತು. ಯುರೋಪ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಿಡಿ ೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ಹಾರಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಟ್ಲರನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಅಮೇರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕ:ಪವಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು ರಭಸದ ದಾಳಿ ಸುರು ಮಾಡಿದನು.

ಭಾವೆಯವರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಗೌರವವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಎರಡನೆ ಗೌರವವನ್ನು ಪಂ.ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ನಂತರ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅತ್ಯಂತ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಸಿದರು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ಭಾರತಕ್ಕೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿತು. ಸುಮಾರು ೬೦೦ ಜನರು ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ೧೦೧ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಂತೆ ಈ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆ, ಅದನ್ನೂ ಒಂದೇ ದಿನ ಮಾಡಿ ೧೦೧ ಜನರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಇವ ರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಇಡೀ ದೇಶ ದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಜನತೆಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಮುಖಂಡರಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹುಲಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ ಇವರಿಗೆ ಇದೆ.

ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಂತೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವು. ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ೮ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವು. ಯರವಸಾ ಜೇಲಿನ ಹೊರಗೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ತಂತಿ ಬಿಗಿದು ೩೦ ಟೆಂಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಾಂಪ ಜೇಲು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹಳಷ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಈ ಯರವಸಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಾರಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಚರಖಾದ ಮೇಲೆ ನೂಲುುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿ ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಸಾಕಷ್ಟು ಲಡಿಗಳನ್ನು ನೂತರು.

ಯರವಸಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತಗಳ ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡರಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಾಕುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಖಂಡರೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಯಾರೂ ಯಾರ ಮಾತೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೂಲುವದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದೀ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಶಿಕ್ಷಣವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಮಲೇರಿಯಾದ ಬಾಧೆಯಾಗಿ ಬಳಲಿದರು. ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರು ಬಿಡುಗಡೆ ಯಾಗಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳನ್ನು ಯರವಸಾ ಸೆಂಟ್ರಲ ಪ್ರಿಝನ್‌ನಿಗೆ (ದೊಡ್ಡ ಜೇಲಿಗೆ) ಕಳಿಸಿ ಕಾಂಪ ಜೇಲು ಬಂದ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂಡಲಿಯ ಜೇಲಿ

ನೊಂದಿಗೆ ಈ ಯರವಡಾ ಜೇಲನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡುವದೇ ಶಕ್ತಿವಿಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊಲಸು ಮತ್ತು ಕಠೋರವಾದ ಜೇಲು ಅವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸ್ವತಃ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರ ಕ್ರಿಪ್ಪರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ—ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನೊಂದಿಗೆ—ಸಂಧಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿಸಿತು. ಅದರ ಅದು ಯಶಸ್ವಿ ಯಾಗಲಿಲ್ಲು ಯುದ್ಧದ ಬೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಚ್ಚು ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಹಬ್ಬ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸುರು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿಸಿ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆಮದರಿಂದ ೧೯೪೨ ರ ಚಲೆಜಾವ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

